

Somolytól Széplakig

Tanulmányok
K. Németh András
ötvenedik születésnapja
tiszteletére

SOMOLYTÓL SZÉPLAKIG

Tanulmányok K. Németh András ötvenedik születésnapja tiszteletére

---

SZEKSZÁRD
2026

ÍRTÁK

K. Németh András barátai

SZERKESZTETTE

Ódor János Gábor

TÖRDELTE

Farkas István Gergő

© Szerzők

Megjelent egy nyomtatott példányban
2026. augusztus 3-án

A borítóképet (Cikó Széplak) és K. Németh András portréit Retkes Tamás készítette.
A borítóterv és a 37. oldalon található grafika Vicze László munkája.

NYOMDA

LiArt-Digital Kft, Szekszárd

4

Régészeti korok

Patrocíniumok a középkori Bács, Bodrog és Solt vármegyékben – Új irányok a Duna–Tisza közti szentkultusz-kutatásban

„Ezen a tespéd, művészietlen lapályon nincs semmi, de semmi emlék, itt sohasem voltak ősi kolostorok, évszázados kollégiumok, hírhedt lovagvárak, görnyedt, legendás dómok vagy templomok, francei könyvesboltok, fontainebleau-i erdők, ezen a józan, disznóól-szagú földön sohasem éltek nótázó igricek, ferde kucsmás kurucok, sárga szakállú ötvösök, magas homlokú hitvitázók vagy finom ujjú humanisták... Ezen a lomha, lapos, tespéd tájon még kunyhója sincs a szépségnek.” (Szenteleky Kornél)¹

BEVEZETÉS

Ezen ünnepi kötetben, kapcsolódva K. Németh András hasonló jellegű Tolna vármegyei vizsgálataihoz,² a Duna mentén létezett Solt, Bodrog és Bács vármegyék patrocíniumait mutatjuk be tágabb összefüggésben (1. kép).³ E gyűjtés része, előmunkálata a várhatóan 2027-ben megjelenő Bács-Kiskun vármegye középkori egyházi korpusza című kiadványnak. Az elmúlt években intenzív adatgyűjtést végeztünk a Duna–Tisza közén s számos közleményben közreadtuk az épületek elhelyezkedését⁴, felépítését⁵, felszereléseit⁶ stb. bemutató írásainkat.

A patrocíniumok témakörét főként a topográfiai problémák miatt soroltuk későbbre. Gondot okozott ugyanis, hogy a korábbi kutatások adatait – köztük Mező András nyelvész mai napig alapszakirodalomnak számító műveit⁷ – körülményesen lehetett megfeleltetni az általunk készített topográfiai adatbázis elemeivel. Mező alapvetően kiadott forrásokból dolgozott, mélyrehatóan vizsgálta a különféle forrásmunkákban szereplő középkori iratok tartalmát, azonban nem rendelkezett országos viszonylatban pontos térbeli adatokkal.

¹ Szenteleky Kornél *Levél D. J. barátomhoz a „vajdasági irodalom”-ról* című, Detre Jánoshoz írt levele, 1927. SZENTELEKY 1999, 142.

² K. NÉMETH 2003, 2009, illetve lásd még a Tolna vármegyei templomait összefoglaló kötetét, K. NÉMETH 2015, 226.

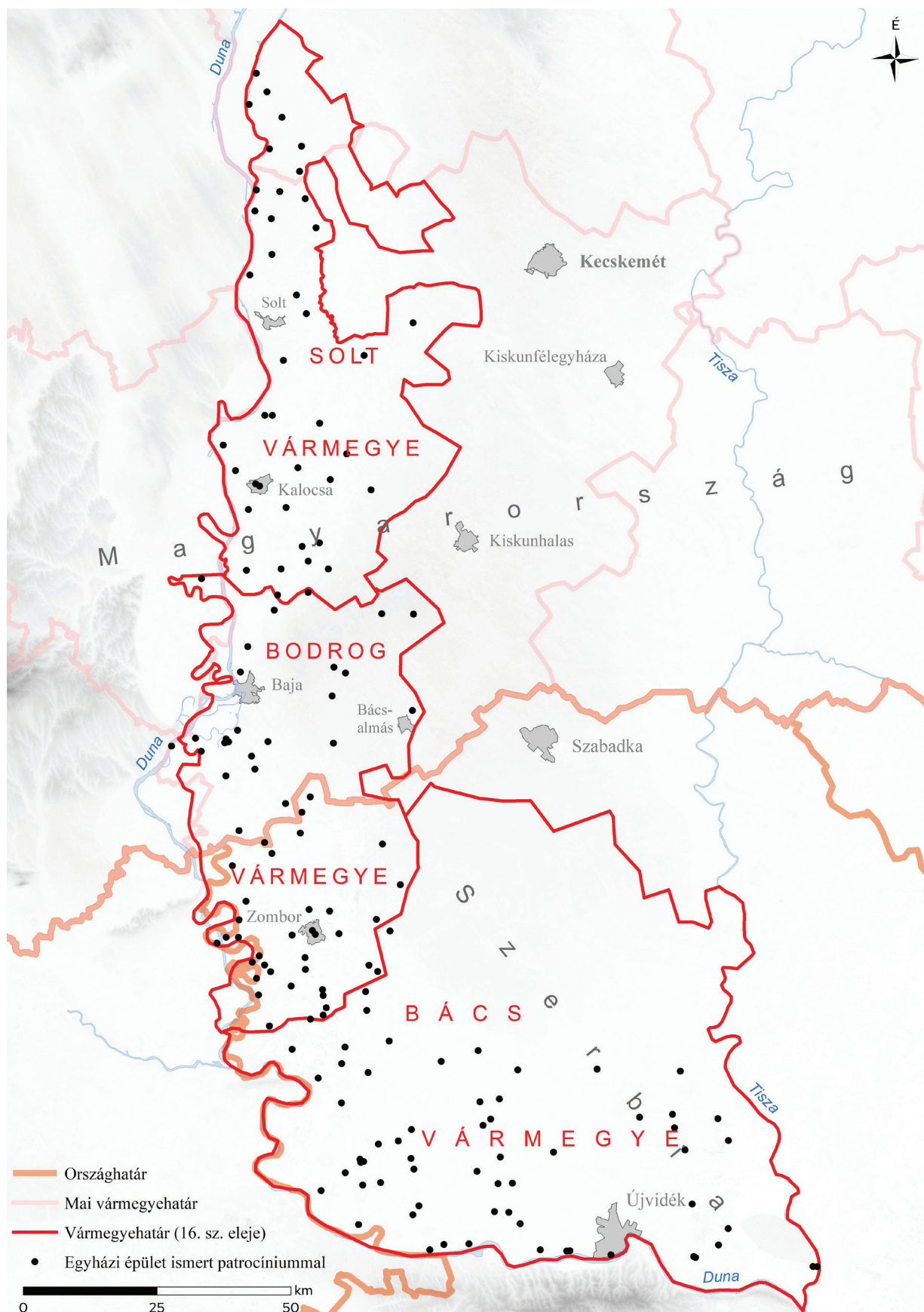
³ Terjedelmi korlátok miatt itt nincs lehetőségünk részletesen áttekinteni e témakört vizsgáló hazai és külföldi projekteket, illetve szakirodalmat. Romhányi Beatrix közelmúltban megjelent munkájában röviden bemutatja ezeket, lásd F. ROMHÁNYI 2024, 89. A patrocíniumok kutatása kapcsán lásd még: GUZSIK 1979, 163; TARI 2000, 209; M. ARADI 2016, 65; ÉDER 2022.

⁴ PÁNYA – ROSTA 2023, 209.

⁵ PÁNYA 2026 17.

⁶ PÁNYA – RÁCZ 2024; PÁNYA et al. 2026.

⁷ MEZŐ 1996, 2003.

1. kép: Solt, Bodrog és Bács vármegyék ismert középkori patrocíniumai

Úttörőnek számító adattárában főleg az egykori hódoltsági területek esetében találtunk számtalan bizonytalan azonosítást, kettőződést vagy topográfiai tévesztést.⁸ Jó példa erre azon szentek esete, melyek nevéből egy-egy vármegyében kettő, vagy több település nevét képezték. Bodrog vármegyében például (legalább) öt Szentgyörgy nevű helység létezett a késő középkorban. Érsekcsanádtól nyugatra Csanádszentgyörgy,⁹ Hercegszántótól keletre Baracskaszentgyörgy,¹⁰ Csávolytól délre Mezőszentgyörgy,¹¹ Zombortól délre Nagyszentgyörgy mezőváros,¹² illetve Zombortól nyugatra, a Duna mellett, Vízmellékszentgyörgy.¹³ Mező, a fent leírt topográfiai hiányosságok miatt a Csávoly melletti templomos helyet nem említette, illetve Baracskaszentgyörgy esetében hibásan határozta meg település elhelyezkedését. A sort hosszan lehetne folytatni a gyakori szentek (Szűz Mária, Szent Miklós, Szent Iván, Szent Király stb.) nevéből képzett településnevekkel.

A HÓDOLTSÁG KORI FORRÁSOK SZEREPE A PATROCÍNIUMKUTATÁSBAN: NÉVFEJLŐDÉS ÉS KONTINUITÁS A TÖRÖK DEFTEREKBE

A Duna–Tisza köze, és különösen Bács és Bodrog vármegyék középkori egyházi topográfiájának rekonstrukciója során a kutató elkerülhetetlenül szembesül az okleveles források hiányosságaival. Ebben a kontextusban nyerne sajátos, az eddigi kutatás által kevésbé kiaknázott forrásértéket a 16. századi hódoltsági adóösszeírások. Bár a török defterek alapvetően gazdaság- és demográfia-történeti dokumentumok, helynévanyaguk mélyebb elemzése finomíthatja, sőt helyenként kiegészítheti a hiányos középkori patrocínium-adattárunkat.¹⁴

Az oszmán források névadási gyakorlatát vizsgálva megfigyelhető, hogy a tartományi adminisztráció olykor nem az általunk a középkori okleveles anyagból ismert, hanem a helyi, ténylegesen használt, élőnyelvi elnevezéseket rögzítette. Ebből adódik az a módszertani szempontból kulcsfontosságú jelenség, hogy több olyan bácskai településnév is ekkor bukkan fel először a forrásokban, amelyeknek semmilyen középkori okleveles előzménye nincsen. Például a bácsi náhije Szentdemeter, Szentmargit vagy Szentgyörgy falvai a korábbi oklevelekben nem szerepelnek ezeken a neveken. A települések egykori elnevezése helyett a helyi közösség mindennapi nyelvhasználatában a középkor végére a templom patrocíniuma rögzült és önállósult új településnévként. A hódoltsági defterek révén tehát néhány esetben korábban kimutathatatlan egyházi titulusok kerültek felszínre.

⁸ Ugyanezen jelenséget figyeltük meg Engel Pál digitális Magyar Királyság térképe esetén is, lásd ENGEL 2001; FÓTI – PÁNYA 2022, 15.

⁹ 1520: DL 37163; MEZŐ 2003, 108.

¹⁰ 1517: DL 47212, Mező adattárában Bácszentgyörgy, lásd MEZŐ 2003, 93.

¹¹ 1391: ZO IV. 467; KAPOCS – KŐHEGYI 1980, 46.

¹² 1399: DL: 42716, ZsO I. 670; 1519: DF 266164, Mezőnél (hibásan) egy Zombortól északra fekvő Szentgyörgy szerepel, lásd MEZŐ 2003, 108.

¹³ 1525: DF 259618; MEZŐ 2003, 114.

¹⁴ A török kori fejlemények kapcsán érdemes kitekinteni a hódoltság idején létrejött ortodox egyházi intézményhálózatra. Tanulmányunk mintaterülete tekintetében fontos konklúzióval bír Fodor Pál és Molnár Antal írása és adattára a dél-magyarországi szandzsákokban működött ortodox monostorokról. Míg a Maros és az Al-Duna között a monostorok száma és sűrűsége a szerémségihez hasonló ortodox szakrális tájat hozott létre, addig a Duna–Tisza déli részén (akácsak a Dunántúlon) lényegében hiányzik a monostorok hálózata – csupán egyetlen monostort említenek a tahrir defterekben (Kobilát a titeli náhijében). Utóbbi tény a szegedi szandzsák déli felének összefüggő rác népességű tömbje tükrében különösen érdekes, és nehezen magyarázható. Úgy tűnik, hogy a délszláv népesség itt nem olyan intenzitással élte be és alakította át a tájat, mint a Temesköz és a Szerémség esetében. FODOR – MOLNÁR 2026, 323–378.

További nehézséget jelent, hogy nem mindig dönthető el egyértelműen, hogy új adatra bukkantunk, vagy csak a hódoltsági településviszonyok átalakulásával van dolgunk: az egyetlen Bács vármegyei Szentkatalin helyett Szentkatalin (bácsi náhije), Kis Katalin (zombori náhije) és Szentkatalin pusztá (szabadkai náhije) is szerepel a defterekben, bármilyen földrajzi helymeghatározás nélkül. A mohácsi csata utáni pusztulás során egyes falvak arrébb költöztek, s ezáltal településnevek megkettőződtek. Gyakran a falu nevét viselő pusztá csak a török forrásból ismert. Így Gorna Szentkirály pusztája – magyar megkülönböztető jelzővel – Kisszentkirályként bukkan fel 1578-ban.

Az oszmán forrásokban az is előfordul, hogy a diktált, élőnyelvi helynevek mögött nem valós védőszentek, hanem a kollektív emlékezet torzulása áll. Ennek a hódoltság kori névfejlődésnek és a mentalitásváltozásnak tanulságos példája Mortályos falu esete. Bár a település templomának patrocíniuma nem maradt fenn, a középkori falu masszív kőtemplomáról volt ismert, így annak építőanyagáról (a habarcs jelentésű *mortály* szóról) kaphatta a nevét. Az 1546-os első török adóösszeírásban azonban az itt lakók már Szen(t) Mirtováros alakban diktálták be a falu nevét. Ez a népi szófejtésen nyugvó névhasználat jól mutatja, hogy a délszláv lakosság már nem volt tisztában az eredeti névadással; mégis, a környező bácskai helységek mintájára tévesen úgy vélték, hogy saját falujuk is a temploma után egy szent nevét viseli.¹⁵ Mortályos nevének átalakulásával rokonítható, hogy a szabadkai náhijében fekvő Omarovcsa (ma Bácskossuthfalva/Stara Moravica) az 1578-as szandzsákösszeírásban „Omarovcsa más néven Szen(t) Aranad” néven szerepel.¹⁶ Egyrésről a település középkori előzményeit sem ismerjük – Engel Pál az 1522-es tizedjegyzék sorrendjét figyelembe véve pusztá becslés alapján kapcsolta össze Okorral. Másrésről homályos, hogy a délszláv lakosság miért illesztette a név elé a „szent” jelzőt, de maga az Arany vagy Aranyad helynév is teljesen ismeretlen ebből a térségből. Más esetekben a „szent” jelzőt megtartva, de saját nyelvükön adták vissza (iszveti = szent; például Iszveti András, Iszveti Duh).

A 17. SZÁZADI MISSZIÓS JELENTÉSEK ÉS A KÖZÉPKORI PATROCÍNIUMOK ELHOMÁLYOSULÁSA

A 17. századra a középkori magyar egyházi titulusok a Duna–Tisza közén többnyire elhomályosultak és végleg feledésbe merültek. A folyamatosan betelepülő délszláv lakosság már a saját vallási tradícióit és védőszentkultuszát hozta magával, ami gyökeresen átírta a régió szakrális topográfiáját. Bár a Bácskában működő katolikus misszionáriusok jelentései jónéhány patrocíniumot említenek – például Bács városában és Bukin faluban (ma Dunabölkény/Mladenovo)¹⁷ –, ezekről nem állapítható meg, hogy középkori kontinuitást tükröznek-e, vagy sokkal inkább új keletkezésű, a betelepülökhöz köthető dedikációk.

Az egykori egyházi titulusok radikális elmosódásának és a hódoltsági egyházpolitikai kényszereknek a legszemléletesebb példája egy teljesen fiktív titulus felbukkanása. A régióban meg-

¹⁵ FÓTI – PÁNYA 2026, 197.

¹⁶ FÓTI 2023, 132.

¹⁷ *In questo Bac con le ville attorno è una parochia sotto il convento di Sancta Maria di Gradouuarh, è parcho un padre di San Francesco di minori osservanti. In questa parochia sono tre chiese, doe di mura, coperte con l'asse al presente, una novamente coperte in Buchino per nome San Giovanni Baptista, seconda Sancta Maria della Assumpta, fra breve tempo l'asse restaurarano, della terza le mura solamente sono per nome San Francesco. In questa terra di Bac sono altre tre chiese fatte muschie: San Lorenzo, San Rocho, San Stefano. Questo parcho administra qui sanctissimi sacramenti con ogni edificatione, si trovano utensili necessarii diversi per il sanctissimo sacrificio della messa...* TÓTH 2005, 2178. Bácska katolikus templomairól és azok védőszentjeiről a 17. sz. második felében lásd Molnár Antal áttekintő táblázatát. MOLNÁR 2004, 63.

jelenő raguzai bencések ugyanis a saját pozícióik megerősítése érdekében egy fiktív egyházi címet kreáltak maguknak: a bácsi Szűz Mária bencés apátság titulását. Ez a monostor a valóságban sohasem létezett.¹⁸ A választás nem volt véletlen: mivel püspöki méltóság elnyerésére a magyar királyok főkegyúri joga miatt esélyük sem volt, egy olyan egyházi rangot kellett találniuk, amely kívül esett ezen a jogkörön – az apátsági cím pedig pontosan ilyen volt.¹⁹ A missziós papság ezzel a nem létező, patinás egyházi méltósággal és címmel igyekezett legitimálni és jogilag körülbástyázni a jelenlétét a hódoltság bizonytalan jogviszonyai között. A fiktív apátsági cím 1592-től kezdve tűnik fel az iratokban – ekkor nevezte ki a Szentszék az első bácsi apátot –, majd egészen 1631-ig több iratban is említik, ezt követően azonban – funkcióját veszítve – örökre eltűnt a délvidéki katolikus egyházi címek sorából.²⁰ A titulus ezen tiszavirág-életű karrierje hűen tükrözi, hogy a 17. század első harmadára a középkori Bács vármegye valós egyházi topográfiája már annyira feledésbe merült, hogy a római egyházi adminisztrációban egy fiktív patrocíniumú intézmény is évtizedekig legitim hivatkozási alappá válhatott.

ESETTANULMÁNYOK – KÜLÖNLEGES VÉDŐSZENTEK/TITULUSOK

Mária Magdolna

Solttól északkeletre található a középkori Máriamagdolnaegyháza. A falu neve a 16. századi magyar forrásokban Máriaháza, illetve Egyházi alakban maradt fenn. A török defterekben *Mári-jaház* néven találjuk meg. Érdekes módja a névrövidülésnek, amikor a Máriamagdolna alakból egy rövidebb, de teljesen más személyre (Szűz Máriára) vonatkozó név alakul ki.²¹ Mező András összesen öt településnévvé alakult példát talált, amelyek közül az egyik a Solt melletti plébánia.²² A további négy példa közül csak a Kolozsvárhoz köthető Máriamagdolnatelke esetében mutatható ki hasonló változás, már első ismert említésekor, 1263-ban *Mariatelwke* alakban hivatkoznak rá, ugyanakkor a 14. században (újra) megjelenik a teljes név is: *Mariamagdalen Theleke*.²³ A mi esetünkben egyenes irányú rövidülés is megfigyelhető: 1421: *Zenthmariamagdalen*, 1426: *Marya Magdalnaeghaza*, 1504: *Mariahaza*.

Kozma (és Damján)

A hagyomány szerint Arábiából származó ikertestvérek voltak, akik orvosként gyógyítottak Kis-Azsiában. 303-ban Diocletianus üldözései során halálra kínozták őket. Kultuszuk a keleti egyházban széles körben elterjedt, de a latin keresztény Európában is korán megjelent.²⁴ Magyarországi jelenlétük részben bizánci és más kelet-európai hatásnak is tulajdonítható; ábrázolásuk a Szent Koronán is megtalálható. Helynévvé nem vált templomaik száma meghaladja a negyvenet. Dusnok és Miske között, lerövidült településnévként jelenik meg (Kozmó/Egyház Kozma), amely mögött Szent Kozma és Damján patrocíniumát sejthetjük.

¹⁸ MOLNÁR 2004, 52–54.

¹⁹ MOLNÁR 2004, 51–52.

²⁰ MOLNÁR 2004; uo. 55.

²¹ Kalocsa mellett, Homokmégy nyugati határában létezett egy további Máriaháza, melynek neve a középkori forrásokban is ugyanez volt, rövidülés nélkül. Ez esetben valószínűbb, hogy eredetileg is Szűz Máriára vonatkozott a település neve, lásd 1498: DL 106688.

²² MEZŐ 1996, 150–151.

²³ MEZŐ 1996, 150.

²⁴ A magyarországi kontextushoz lásd: VIDA 1981, 340; SZILÁRDFY 2002.

Több olyan adat is rendelkezésünkre áll, amelyekből nyilvánvaló, hogy a hasonló településekre a középkorban egyszerűen a (Szent) Kozma név alatt hivatkoztak. Előfordul, hogy a rövidült név még ma is él. Csíkkozmás (Cozmeni, Románia) esetében már 1333-ból ismerjük a *de Sancto Cosma* alakot, majd 1567-ben továbbra is *Kozmas* formában szerepel.²⁵ A Valkó vármegyei Szentkozmadamjánt a 15. század végén *Kwzmyncz* néven említik, amelyet mai szerb alakja is őriz (Kuzmin, Szerbia). A 16. századi oszmán defterekben ugyanakkor következetesen a falu kettős névalakja, *Kuzmi Damján* szerepel – vagyis a teljes patrocíniumi nevet bizonyíthatóan ismerték és használták, csak éppen más forrástípusban.²⁶ A középkori magyar oklevelek és a defterek névhasználatára közötti ilyen eltérés máshol is tipikusnak mondható: az oklevelek inkább a rögzült hivatalos alakot, a defterek – a helyiek élőnyelvi bediktálására építve – inkább a ténylegesen használt névformát örökítették meg.

Érdekes módon az elliptikus alak ugyanazon település nevében is változhatott az évszázadok során: a Berettyóújfalu melletti elpusztult Szentkozmadamján esetében 1479-ben *Zenth Damian* alakban, 1587-ben viszont már *Zenthkozma* néven szerepel.²⁷ További példa a Zala megyei Kozmadombja, ahol a mai alakban már nem jelenik meg Damján neve (vagy torzul), annak ellenére, hogy a középkorban következetesen a kettős titulust használták. A rövidült változatban inkább Kozma neve jellemző, de Szentdomján is előfordul, például Bükkösd határában, Baranya megyében (1542: *Zenth Damyan*).²⁸

Király

A névadó egyértelműen Szent István,²⁹ akit I. László király kezdeményezésére 1083-ban avattak szentté.³⁰ Míg a Szent István király és a Szent Király alakok között több esetben is megfigyelhető ingadozás, a Szent László- és a Szent Király-patrocínium között ilyen egyszer sem fordul elő.³¹ Az általunk vizsgált területen csak egy István protomártír-patrocínium jelenik meg, a többi mind Szent István királyhoz köthető (8).

Eligius

Jelenleg egyetlen Eligius patrocíniumra (gyanúsán) utaló helynevet ismerünk a Magyar Királyságból. A mai Dusnok nyugati részén található Elegyúr határnév feltehetően egy Árpád-kori település emlékét őrzi.³² A késő középkorból nem maradt fenn adat sem ilyen településről, sem ilyen titulussal templomról. Az „úr” itt egyértelműen úgynevezett hátravetett méltóságjelölő; női párja az „asszony”, például Szentmargitaasszony.³³ Párhuzamai például: Keresztúr (tehát maga a megfeszített Krisztus)³⁴, Szentandrásúr, Szentantalúr, Szentmihályúr.³⁵ A Magyar Királyság területéről csak Temesvárról ismerünk hasonló, Eligiuszhoz köthető patrocíniumot.

²⁵ MEZŐ 1996, 133.

²⁶ FÓTI 2024, 153.

²⁷ MEZŐ 1996, 133.

²⁸ MEZŐ 1996, 134.

²⁹ MEZŐ 1996, 129–130; BENKŐ 1993, 10.

³⁰ KRISTÓ 1978, 475.

³¹ MEZŐ 1996, 130; MEZŐ 2003, 189–200.

³² HM HIM Hadtörténeti Térképtár BIXb 122/2 no 33.: Elegyúr, Dusnoktól nyugatra.

³³ MEZŐ 1996, 243.

³⁴ MEZŐ 1996, 118–119.

³⁵ MEZŐ 1996, 120.

Szent Eligius (588–660) Noyon püspöke volt. Észak-Franciaországban és a mai Belgium területén rendkívül népszerű szentnek számított, különösen a késő középkorban. Petrovics István véleménye szerint, annak ellenére, hogy nem sok templom állhatott a védelme alatt, mégis fontos szent volt a Magyar Királyságban. Mivel az ötvösök védőszentje, kultusza elsősorban ilyen környezetben fordult elő.³⁶ Magyarországon különösen a bányavárosokban volt népszerű, de tisztelete például a váci ötvösök körében is kimutatható.³⁷

Ulrik

10. századi augsburgi püspök volt, aki különösen a magyar „kalandozások” idején vált jelentős alakká: a hagyomány szerint fontos szerepet játszott Augsburg védelmében és a 955-ös Lech-mezei csata előzményeiben. 993-as szentté avatása az első pápai kanonizációként ismert, kultusza pedig főként Dél-Németországban terjedt el. Az egész Magyar Királyság területéről csak négy Szent Ulrik patrocínium ismert, ezekből mindössze egy vált településnévvé. Ez a mai Vashoszúfalu határában található egykori Szentódorfa. A települést a Héder nemzetség alapította és bár a család nem bajor származású, hanem karintiai, feltételezhető, hogy a németajkú család vagy az általuk hozott telepések a templomot Szent Ulriknak szentelték.³⁸ Tájegységünkön egyetlen Ulrik védőszentet ismerünk, a Bajától délre létezett Arany faluban (részletesebben lásd lentebb a hospesekről szóló fejezetben).

Dorottya

A hagyomány szerint 287-ben vagy 304-ben, Diocletianus császár keresztényüldözése során szenvedett mártírhálált Kappadókiában.³⁹ A titokban megkeresztelt Dorottya visszautasította Fabricius prefektust, mivel bevallása szerint Krisztus jegyese volt.⁴⁰ Több sikertelen kivégzési kísérlet után végül lefejezték, de addigra már csodáival Caesarea lakosságának felét megtérítette. Annak ellenére, hogy kis-ázsiai szent, kultusza nem létezik az ortodox keresztény kultúrkörben.⁴¹ Az Árpád-kori Magyar Királyságban tisztelete szinte ismeretlen volt. Személynévként is csak 1325-ben találkozunk vele.⁴² Valferi Miklós Szent Dorottya-kápolna alapítása (Asszonyfalva) ismert a Szent Dorottya-szakirodalomban, de nehéz elhelyezni a magyarországi kultuszban, azon kívül, hogy viszonylag korai adatról van szó. Az általunk korábban vizsgált Valfer település valószínűleg német ajkú telepésekhez köthető, és ez magyarázhatja a korai Szent Dorottya-dedikációt.⁴³ Ezt alátámasztja az is, hogy az első Dorottyának szentelt oltárt Pécsen Neszmélyi (vagy Poroszlói) Miklós emelte 1355-ben, aki Sziléziából származott.⁴⁴

³⁶ PETROVICS 2011, 166.

³⁷ PETROVICS 2011, 167.

³⁸ BENKŐ 2003, 197–199.

³⁹ UHRIN 2020, 30–32.

⁴⁰ UHRIN 2020, 32.

⁴¹ UHRIN 2020, 30.

⁴² UHRIN 2020, 98.

⁴³ PÁNYA et al. 2023.

⁴⁴ UHRIN 2020, 100. 1432-ben már Titelen is említenek Szent Dorottya oltárt a Szent Miklós kápolnában: MEZŐ 2003, 334.

Konrád

Egy V. Márton pápa által 1430-ban kiadott oklevélben *eccl. S. Conrandi Bac. d.* alakban szereplő, Szent Konrád patrocíniumú templomot Mező András számunkra ismeretlen okból az egykori Kisdi (Kač vidékén, Szerbia) településhez köti.⁴⁵ Ha Lukcsics Pál olvasata helyes, akkor itt szintén egy szokatlan szent jelenik meg. A dedikáció minden bizonnyal Konstanzi Szent Konrádra (Kunóra) utalhat (kb. 900–975). Pappá szentelését az Arany falu kapcsán említett Szent Ulrik támogatta. Konrádot, aki jeruzsálemi zarándoklaton is részt vett, 1123-ban II. Callixtus pápa avatta szentté az életét végigkísérő csodák és látomások miatt. Attribútuma kehely pók-ábrázolással: a legenda szerint egy alkalommal, konszekráció közben, mérges pók esett a kelyhébe, ő azonban a pókkal együtt vette magához a szent vért, nehogy akár egyetlen cseppje is veszendőbe menjen.⁴⁶

Gotthárd

A Szent Konrádhoz, Ulrikhoz és Dorottya-hoz köthető kérdéshez szorosan kapcsolódik a Bodrog vármegyei Geszt esete, hiszen itt a védőszent a bajorországi Szent Gotthárd (960–1038), akit 1131-ben avattak szentté. Ahogy Konrád esetében is, a késői kanonizáció arra utal, hogy a tatárjárás utáni patrocíniumról lehet szó, ami újfent felveti a telepések származási helyének kérdését.

Derzs (Dezső/Desiderius)

Mező András a Szentderzs nevű települést a pszeudo-patrocíniumok közé sorolta: ezek olyan helynevek, amelyek első pillantásra mintha szentről elnevezett települést jelölnének, valójában azonban nem patrocíniumi eredetűek.⁴⁷ A név értelmezése eleve nehézséget okoz, mivel a Dezső/Desiderius név rövidült alakja általában Des. A Derzs nevet a névtani kutatás többnyire szláv eredetűnek tekinti.⁴⁸ Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a garamszentbenedeki oklevélben Dezső kalocsai érseket Dersy alakban említik.⁴⁹ Mező a patrocíniumi értelmezés ellen azzal is érvelt, hogy a magyar patrocíniumi helynevekben a szentek nevei nem becézett vagy rövidült alakban jelennek meg. Az oklevél ugyanakkor arra mutat rá, hogy a Dersy – Derzső, Derzs – a név bevett változata lehetett. Elképzelhető tehát, hogy a Kalocsához közeli település⁵⁰ a Kalocsán meghonosodott, 7. századi burgundiai származású vienne-i érsek mártírkultuszát vette át.

Egyedi patrocíniumok és interpretációs kérdések

Rendkívül érdekes a Szent László és Lampert herceg által alapított titeli káptalan Szent Bölcsesség-patrocíniuma.⁵¹ Ez mindenképpen a bizánci kulturális hatásnak erősen kitett földrajzi elhelyezkedéssel magyarázható; elég csak a konstantinápolyi Hagia Sophiára (Szent Bölcsesség-templomra) utalni, amely a birodalmi főváros legfontosabb temploma volt. A templom nem

⁴⁵ MEZŐ 2003, 201. A Lukcsics Pál által közölt Conrandi helyett tévesen Conradit ír: LUKCSICS 1931, I. 247.

⁴⁶ Magyar Katolikus Lexikon, s. v. „Konrád, Konstanzi, Szt, Kunó”.

⁴⁷ MEZŐ 1996, 221.

⁴⁸ Lásd például: MOZGA 2019, 62.

⁴⁹ FEHÉRTÓI 2004, 244.

⁵⁰ 1400: ZO V. 146; KAPOCS – KŐHEGYI 1983, 93.

⁵¹ THOROCZKAY 2014b, 332.

Szent Zsófiának (mint női szentnek) volt szentelve, hanem kifejezetten a Szent Bölcsességnek, amely Krisztussal azonosítható, és akit a titeli káptalan pecsétje is ábrázol.⁵²

Bár nem feltétlenül rendhagyó, érdemes kiemelni Apostag vélhetően az apostolok tiszteletére szentelt templomát is. Apostag esetében nemcsak a településnév utalhat a titulusra, hanem a templom tizenkét oldalú elrendezése is, ahol – akárcsak Bény esetében – minden oldalon egy-egy apostol képmása jelent meg, miként azt Jankovich Miklós leírja.⁵³ Kiss Lajos ugyanakkor a Földrajzi nevek etimológiai szótárában a településnevet feltételeken az *Apos* (az *apa* származéka) és a *tag* (földdarab) szavak elhomályosult összetételének tartotta.⁵⁴ A templom tizenkét oldalú alaprajza azonban ezt a levezetést cáfolni látszik.

A Jánoshalma mellett említett Szent Kata esete nem egyértelmű, mivel – ahogy fentebb említettük – a patrocíniumok becézett alakjai általában nem váltak településnévvé.⁵⁵ Ugyanakkor, mivel itt késői rác adatról van szó, elképzelhető, hogy a korábban már elhagyott települést a helyiek rövidebb, becéző formában említették. Hasonlóképpen nehézséget okoz a felszekcsői (Dunafalva) Angyalok temploma.⁵⁶ Itt a folyamatos magyar lakosság valószínűleg még a középkorból őrizte meg az ott található kápolna nevét. Az értelmezés problémája az, hogy ilyen patrocíniumú templomot nem ismerünk a keresztény kultúrkörből. Valószínűleg Angyalos Boldogasszony⁵⁷ vagy esetleg Szent Mihály és Gábor arkangyal védőszentű templom lehetett.

Két esetben ismeretlen okból patrocíniumváltás történt a késő középkorban. Patalaszentpéter (Bodrog vm., Szerbia, Regöce/Ridica) esetében 1419-ben még Szent Péter-templomot említenek, 1420-ban azonban már a Mindszonteknek dedikált templomként írják le. Hasonló patrocíniumváltás figyelhető meg a Tass melletti Szántószentpéter esetében is, amely később Szántószentgyörgy néven szerepel. Összehasonlításképpen érdemes megemlíteni, hogy Dél-Morvaországban a klasszikus értelemben vett, vagyis egyik védőszentet egy másikkal felváltó patrocíniumváltás a kultuszhelyek mintegy 6%-át érintette.⁵⁸ A mi esetünkben az adathiány miatt ez az arány jóval kisebbnek tűnik.

HOSPESEK ÉS KULTUSZOK

A Duna–Tisza köze legnagyobb része elpusztult az 1241. évi mongol hadjárat idején.⁵⁹ Közismert, hogy az északi és középső felén a lakatlan területek legnagyobb részét a kunok kapták meg a 13. század második felében. A tájegység déli részének újratelepüléséről, társadalmi viszonyairól jóval hézagosabb ismereteink vannak. Az elmúlt években végzett vizsgálataink azt erősítik meg, hogy itt is számolnunk kell a tatárok által elpusztított lakosság helyére telepített népességgel.⁶⁰ Több tényező (település alaprajz, településnév, patrocínium, szakrális kisemlékek megléte) is arra mutat, hogy e lakosság osztrák/cseh/német/lengyel lehetett egykor.

A települések alaprajza, morfológiája kapcsán röviden annyit kell kiemelni, hogy a Duna–Tisza köze északi felén szinte kizárólag soros-utcás településformát ismerünk a késő középkorból,

⁵² THOROCZKAY 2014b, 333.

⁵³ GERVERS-MOLNÁR 1972, 45–46; Bény esetében lásd a 24. képet például.

⁵⁴ KISS 1980, 58.

⁵⁵ FÓTI – PÁNYA 2022, 125.

⁵⁶ PESTI 1982, 239–240.

⁵⁷ MEZŐ 2003, 435; lásd Lábatlan: *Sta. Maria de Angelis*, HARSÁNYI 1938, 110. Elképzelhető, hogy a kápolna dedikációja – Lábatlanhoz hasonlóan – szintén a közeli domonkos kolostorhoz köthető (Szekcső), HARSÁNYI 1938, 81.

⁵⁸ JOKEŠ 2016, 496.

⁵⁹ GYÖRFFY 1963, 205.

⁶⁰ BEŇA – PÁNYA – FÓTI 2026, 138.

legyen szó kisebb-nagyobb falvakról vagy mezővárosokról.⁶¹ Nagyjából a Baja–Szeged vonaltól délre azonban mintegy 60–40%-os arányban találunk orsós (ún. Angerdorf, német 'Anger' ~ legelő, gyeplő, magyar szakirodalomban 'piacutca'), illetve soros-utcás településeket. Előbbi településforma igen sajátos, a német településföldrajzban hagyományosan a középkori német keleti terjeszkedéshez (Ostsiedlung) kötik.⁶² Németország keleti felén, a ma már Lengyelországhoz tartozó Poroszországban, Csehországban tömegével fordulnak elő.⁶³ Emellett a Magyar Királyság különböző részein (Kisalföld, Felvidék stb.) is ismerünk ilyen településeket.⁶⁴ Az Alföldről tömeges adatok az általunk elvégzett mélyreható kutatásokig nem voltak elérhetők, így e témát érdemben nem is vizsgálták. A bácskai orsós települések nagy száma önmagában erősítette a gyanúkat, hogy itt valamilyen társadalmi jelenséggel kell számolnunk a telepítések/telepések kapcsán.

A helységek neveinek vizsgálata során számos idegen népességre utaló nevet találtunk. Jó példa erre a Bodrog vármegyei Hercegszántó mellett létezett Németi, illetve a Bács vármegyei Németi, a Bodrog vármegyei Lengyel, valamint a Bács vármegyei Lengyel. E példák talán különösebb magyarázatot nem igényelnek. Bodrog vármegye déli, Bács északnyugati határvidékén Prága (és talán Falkomár) cseh, Krakkó pedig lengyel lakosságra utalhat. Igen érdekes Mortályos település neve, melynek jelentése „vakolt”. A szó eredete a latin *mortarium*ra (habarcs) vezethető vissza, amely a francia *mortier* és a német *Mörtel* (a magyarba bekerült *malter* szó) rokona. E jelző a település egyházára, annak vakolt falára utalhatott.⁶⁵ E névadási gyakorlat sehol a Duna–Tisza közén nem figyelhető meg.

A tanulmányunk fő témáját adó patrocíniumok vizsgálata is a hospesek jelenlétét igazolja. Az alább következő statisztikából jól látható, hogy a védőszentek/titulusok legnagyobb része igazodik a Kovács Béla által megfogalmazott trendekhez.⁶⁶ A patrocíniumok kb. 80–85 százaléka a kötelező ünnepekhez kapcsolódott. A fennmaradó 15–20 százalékban számos olyan patrocíniumot találunk, melynek kultusza németországi/sziléziai eredetű (Dorottya, Gotthárd, Konrád és Ulrik). Sajátos mintát mutat erre a késő középkori Arany falu, mely nevét az Árpád-kori elődjétől kapta. E falut az 1241. évi mongol hódítás elsodorta, s egy új település alakult ki a területén ugyan ezen a néven. Az új helység orsós szerkezettel, két házssorral épült fel, közepén egy egyenes szentélyzáródású gótikus egyházzal.⁶⁷ A templom védőszentje a fentebb már említett Szent Ulrik volt.

Végezetül fontos megemlíteni a szakrális kisemlékek (keresztek, képoszlopok) kérdését. Perger Gyula és Székely Zoltán vizsgálta a nyugat-dunántúli, Győr és Sopron környéki középkori kisemlékeket. Kutatásaikból egyértelműen kiderül, hogy e szakrális építmények alapvetően a német lakosságú, illetve a német birtokosú településekre jellemzők.⁶⁸ Ausztriában és Németországban több ezer középkori és kora újkori emléküik ismert. Többségüket a helységek határában, gyakran határpontokra helyezték el, így szakrális szerepük mellett határjelölésre is alkalmasak voltak. Hazánkban – ahogy erre az említett két szerző rámutatott – e középkori kisemlékek kutatása igen elhanyagolt.⁶⁹ Elhelyezésük, kialakításuk is a szomszédos, német lakosságú területeken használt szokáshoz igazodott, így többnyire falvak, városok határában állították fel azokat.

⁶¹ A témáról részletesen lásd PÁNYA et al. 2023, 2026

⁶² HAVERSATH – RATUSNY 2002, 51–52.

⁶³ SCHRÖDER – SCHWARZ 1969, 96.

⁶⁴ MENDÖL 1963, 241; SZABÓ 1969, 161.

⁶⁵ FÓTI – PÁNYA 2026, 197.

⁶⁶ KOVÁCS 1990, 413–414.

⁶⁷ PÁNYA 2024, 162.

⁶⁸ PERGER 1994; SZÉKELY 2006, 29.

⁶⁹ PERGER 1994, 357.

Az Alföld vonatkozásában ilyen jellegű középkori szakrális kisemlékekről rendkívül kevés információval rendelkezünk. Trogmayer Ottó közölte a csanádpalotai, pusztában álló kőkeresztet, melyről későbbi régészeti kutatás igazolta, hogy nem szabadon álló emlékkereszt volt, hanem egy középkori temető sírjelölő keresztje lehetett.⁷⁰ E kereszt tehát valószínűleg nem tartozik a cikkben tárgyalt kisemlékek közé, azonban egyedisége jól mutatja, hogy mennyire hiányoznak az ilyen jellegű faragványok az Alföldről. A Duna–Tisza közé településkutatási program keretében több, mint száz határleíró/birtokmegosztó oklevél vizsgálata történt meg. E leírások közül kettőben említene szakrális kisépítménynek meghatározható jelenséget. Mindkettő a Bácskából származik, Zombor (középkori Czoborszentmihály) északi előteréből (Régszentmárton faluból), illetve tőle délebbre, Szond mezőváros környékéről. 1407-ben történt Régszentmárton falu felosztása, mely során a főutca vonalán haladt a birtokot elválasztó vonal. A település belterületén, a Szent Márton tiszteletére emelt templom közelében állt a Szent Miklóst ábrázoló képoszlop.⁷¹ A birtok felosztását („birtokosztályt”) „praktikus módon” e két látványos, elhatárolásra alkalmas építmény vonalában végezték el. A szövegből ugyan nem derül ki, hogy Régszentmárton milyen szerkezetű település volt, azonban a környező helységek analógiái alapján arra következtethetünk, hogy e helység is orsós szerkezetű (Angerdorf típusú) falu volt. Közepén, a köztérként használt területen állt az említett Szent Miklós képoszlop, tőle nem messze pedig a falu plébániatemploma. A régszentmártoni oklevél után néhány évtizeddel később keletkezett a Bács és Bodrog vármegye határán elterülő szondi uradalom határának leírása. A piszkozat jellegű irat nem csupán Szond mezővárost, hanem a hozzá tartozó környékbeli falvakat is tartalmazza.⁷² A vázlatosan, egy-egy mondatban leírt határpontok mellett többször is találkozunk képoszlopokkal és egy kereszttel.⁷³ Utóbbi önmagában igen különös, hiszen egyetlen solti, kunsági, csongrádi, vagy bodrogi településnél nem találkoztunk a fennmaradt száznál több határleírásban/birtokosztályban egyetlen ilyen emlékkel sem.

⁷⁰ TROGMAYER 1994, 91.

⁷¹ 1407: DL 9021 „...Innen a határ délfelé megy ugyanazon az úton az említett Rég faluig, ahol ugyanazon falu utcájának közepén, Szent Miklós hitvalló képe körül helyezkedik el egy földhatárjel. Onnét ugyanazon az utcán az említett déli égtáj felé haladva, az ugyanazon Rég faluban Szent Márton hitvalló tiszteletére emelt kápolna irányába...”, eredetiben: „*abhinc iret ad partem meridionalem in eadem via ad predictam villam Reg ubi in medio platee eiusdem ville circa imaginem Sancti Nicolai confessoris esset una meta terrea, abinde in eadem platea, ab eandem plagam meridionalem pergendo, versus cappellam in eadem villa Reeg in honorem Sancti Martini confessoris fabricatam*”. A fordításért köszönettel tartozunk Borbás Benjáminnak.

⁷² 1430–1450: DL 34985.

⁷³ Soronként magyarul és eredetiben, latinul (a latin szöveg áthúzott, javított részeit a könnyebb érthetőség miatt itt elhagytuk):

Innen átkelve Arnath előtt, ahol **Szent Miklós arcmása** van.

Unde transferendo ante Arnath ubi est ymago Sancti Nicolai.

Innen áthaladva Gergery falu előtt.

Unde transferendo ante villam Gergery.

Innen áthaladva egy nagy útig, ahol szintén **Szent Miklós arcmása és egy kereszt** van.

Unde transferendo ad magnam viam ubi etiam est ymago Sancti Nicolai et crux.

Innen áthaladva Szent Márton előtt.

Unde transferendo ante Sanctum Martinum.

Innen átkelve Bokran-ig.

Unde transferendo ad Bokran.

Innen áthaladva **Szent Miklós arcképéhez**, mely Naghzenthgert végében van.

Unde transferendo ad ymaginem Sancti Nicolai que est in fine Naghzenthgert.

Innen átmenve **Szent Miklós arcmásához**, mely Zenthpal előtt van és ahol az keresztút van.

Unde transferendo ad ymaginem Sancti Nicolai que ante Zenthpal ubi est via crux.

Lehetséges, hogy ezek ritkán kerültek a leírásokba, illetve a történelem viharai miatt elpusztultak. Az azonban feltűnő, hogy éppen a Bácskában találjuk ezek írott nyomait, illetve a hospesekre utaló egyéb jellemzőket, körülményeket.

Összefoglalva a fentieket, számos tényező, körülmény utal arra, hogy a tatárjárást követően, a késő középkor elején, a 14. században jelentős hospes népesség élt Bácska területén, Bodrog vármegye egyes részein, de főleg az egykori Bács vármegye nyugati és középső részén. A települések morfológiai képe, a különleges patrocíniumok, az egyedi településnevek, illetve az említett – alapvetően a középkori német lakta területekre jellemző – szakrális kisemlékek idegen népesség letelepedését vetítik elénk. E csoportok a letelepedésük, illetve új életterük kialakítása során magukkal hozhatták a szülőföldjükön ismert szokásokat, s azokat a bácskai tájon is meghonosították.⁷⁴ E témakör kutatása jelenleg folyamatban van, azonban a patrocíniumok tárgyalása során, túllépve a hazai szerzők által gyakran használt összehasonlító–statisztikai módszereken, a társadalomföldrajzi szempontú elemzést is kiemelten fontosnak tartjuk.

STATISZTIKAI ÁTTEKINTÉS

A fentebb említett középkori korpusz előmunkálatai jelenleg is zajlanak, s éppen ezért a templomok/patrocíniumok darabszáma folyamatosan változik (növekedik). Jelen pillanatban Solt vármegyéből 44 (2. kép), Bodrogból 60 (3. kép), Bácsból 66 (4. kép) patrocíniumot ismerünk (1. táblázat). Ezek az adatok nagyrészt a 16–17. század során eltűnt falvak neveiből, kisebb részben mai napig létező helynevekből állnak össze, illetve okleveles adatokból, ritkábban kora újkori vagy újkori történeti forrásokból származnak. Ez a jelentékeny számú és ismert védőszenttel rendelkező templom egyúttal közvetlen cáfolatát jelenti a Szenteleky Kornéltól idézett mottónknak: Bácska és a Duna–Tisza köze egyáltalán nem volt olyan “tespedt, művésztelen lapály”, amely nélkülözne volna a maga sajátos szakrális hálózatát. A védőszentek megoszlása ugyanakkor jól mutatja az egyes tájegységek egyedi kulturális arculatát.

Az adatok összehasonlító áttekintése során érdemes néhány dolgot kiemelni. Bács és Bodrog vármegye esetében a patrocíniumok eloszlása hasonló a Kovács Béla által számított országos értékekhez, s a patrocíniumok 86%-a a kötelező ünnepekhez kapcsolódott.⁷⁵ Különbség Solt vármegye esetében figyelhető meg, ahol a Szűz Mária után a Szent Kereszt, Szent György, Szent Király sorrend figyelhető meg. Szent Miklós e vármegyében, jelen ismereteink szerint, mindössze egyetlen helyen, Nemesnádudvar középkori elődjén, Nádudvar faluban igazolható.

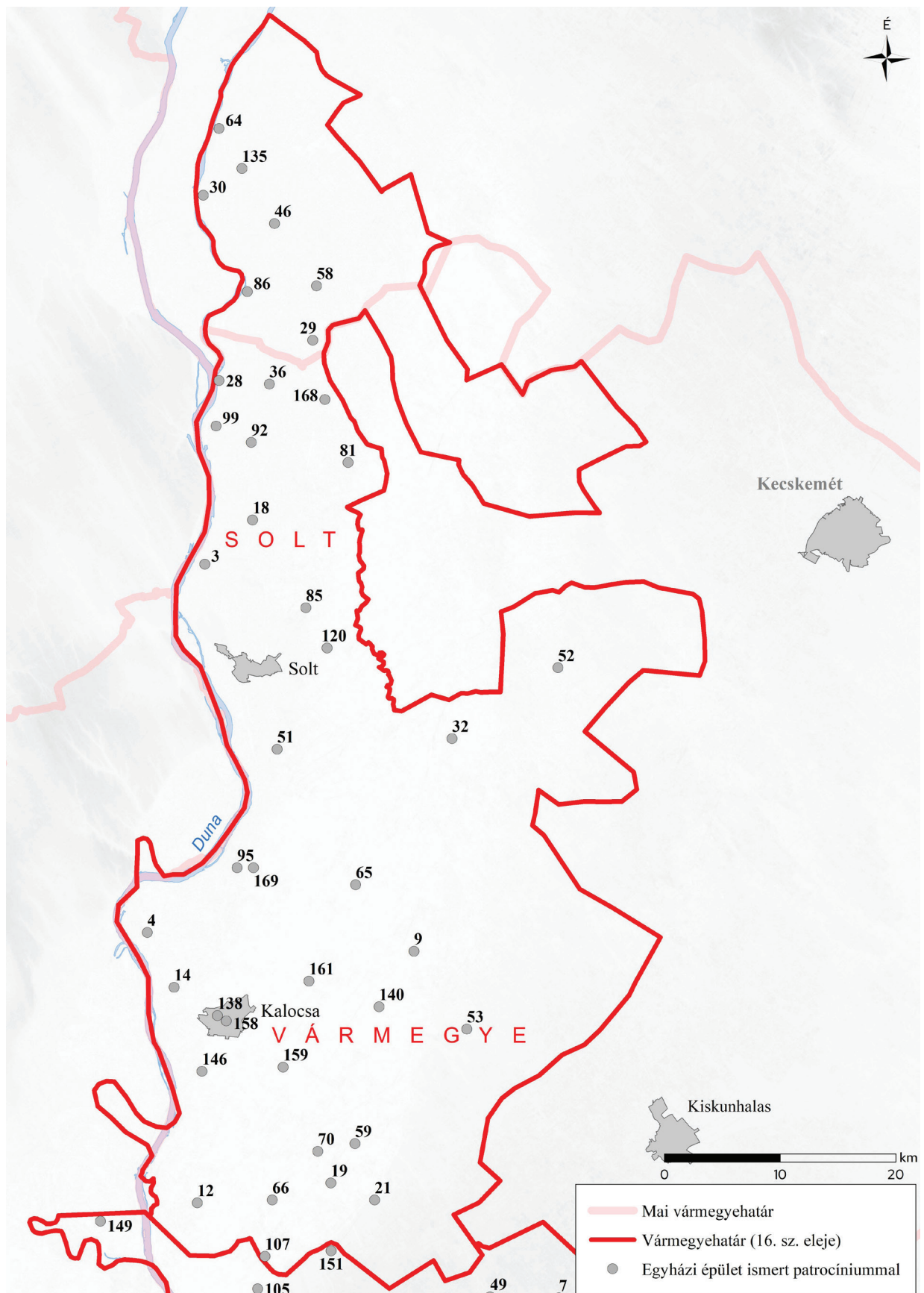
Bács és Bodrog vármegyék esetében a Szűz Mária és Szent Miklós patrocíniumok a leggyakoribbak. Fontos megemlíteni, hogy a Keresztelő Szent Jánosra utaló Szent Iván patrocíniumok száma Bács vármegyében látványosan több (hat db), mint Solt (egy db) és Bodrog vármegyékben (két db).

Solt vármegyében kiemelkedő a magyar szentek jelenléte, nevezetesen a három Szent István király- és három Szent Imre-patrocínium. Szokatlan viszont, hogy itt Miklósból csak egy fordul elő, hiszen ő a késő középkor egyik legnépszerűbb szentje volt. Bodrog és Bács vármegyében érezhető leginkább a telepések hatása (Dorottya, Gotthárd, Konrád, Ulrik védőszentek). A legdélebbi, határközeli megyében, Bácsban már a görög hatás is jól észrevehető a nagy számú Keresztelő János-dedikáción (Iván) és a titeli patrocíniumon.

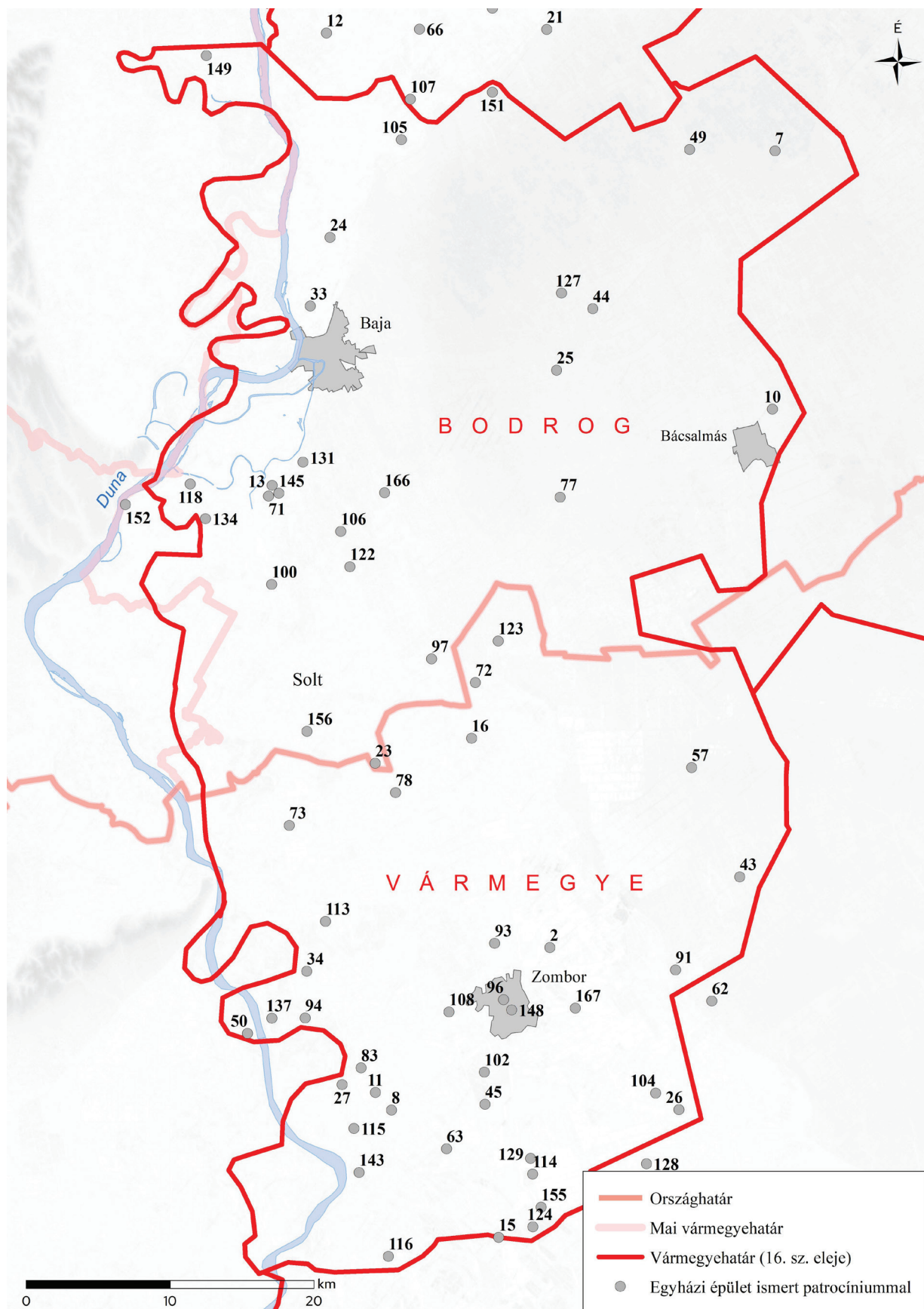
Az adatok kritikai egybevetése és rendszerezése során két esetben találtunk olyan titulushoz kapcsolódó tételeket, amelyek lokalizációja az új kutatási eredmények fényében bizonytalanak, sőt inkább tévesnek bizonyultak.

⁷⁴ SZÉKELY 2006, 29.

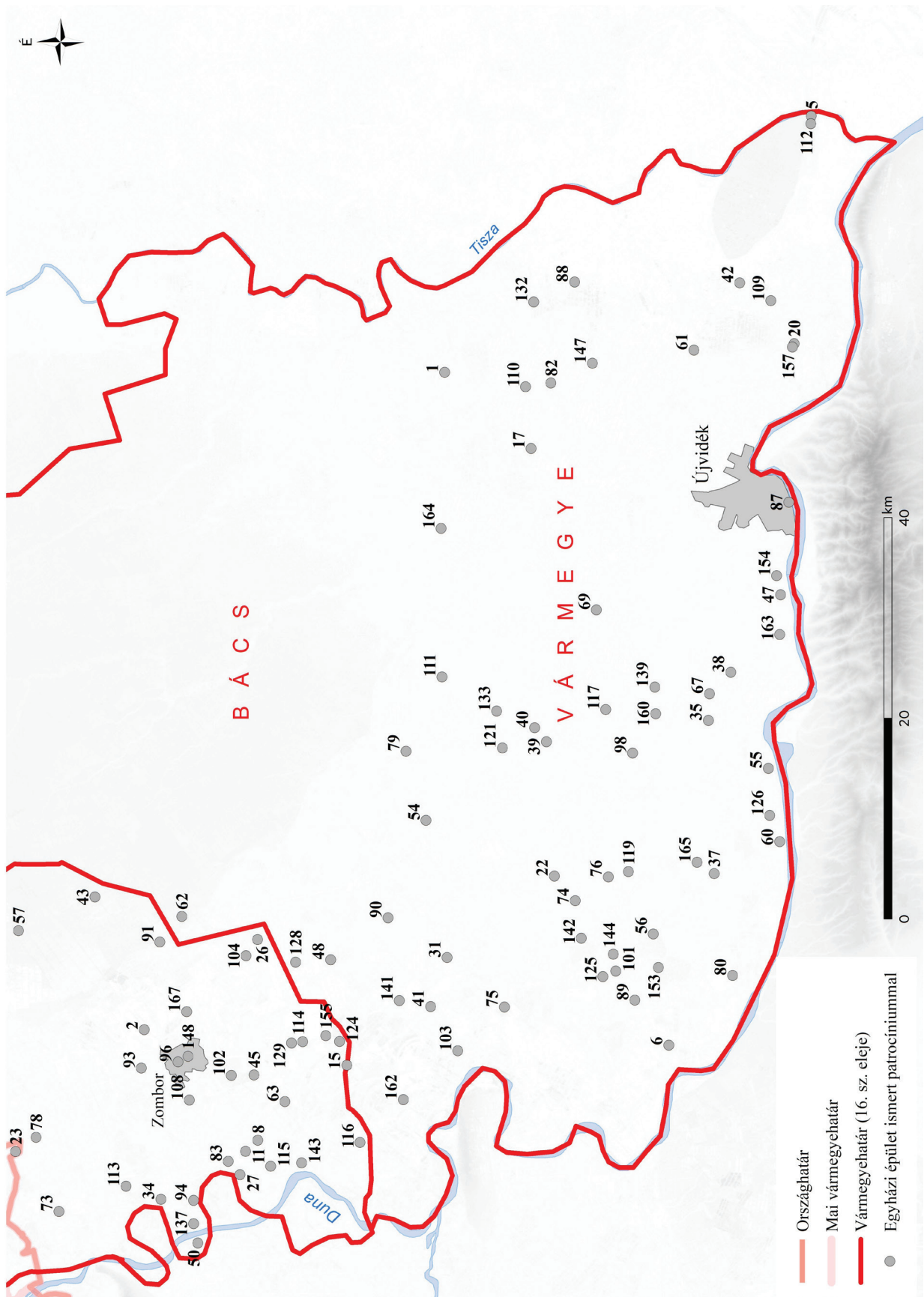
⁷⁵ KOVÁCS 1990, 414–415.

2. kép: Ismert középkori patrocíniumok Solt vármegye területén

3. kép: Ismert középkori patrocíniumok Bodrog vármegye területén

4. kép: Ismert középkori patrociniumok Bács vármegye területén

Mivel ezek a korábbi szakirodalomban gyökeret vert azonosítások más tájegységekre, illetve országrészekre mutatnak, ezeket a tételeket az adattárunkból ki kellett emelnünk. A kutatástörténeti folytonosság és a tisztánlátás érdekében azonban elengedhetetlennek tartjuk e problémás esetek kritikai bemutatását. Györffy György 1953-ban megjelent munkájában részletesen vizsgálja a szávaszentdemeteri monostor birtokait, s itt említi a III. Béla korában keletkezett birtokösszeírás Mucla névalakját.⁷⁶ Bár e helynévvel először a Solt vármegyei Mikla települést hozta összefüggésbe, de maga is kételyét fejezte ki az azonosítással kapcsolatban. A Valkó, Bács és Szerém vármegyékben is előforduló Mikola helynevek tükrében téves adatnak tekintendő.⁷⁷ Hasonló helyzet áll fenn a Györffy által említett Szolgabökény kapcsán is. Valószínűbb, hogy a Szerém vármegyei Bekényről vagy a Zaránd vármegyei hasonnevű településről van szó, s nem a Bács vármegyében létezett Böki település elődjéről.⁷⁸

Solt vármegye	44	Bodrog vármegye	60	Bács vármegye	66
Apostolok	1	András	1	András	1
Benedek	1	Dezső	1	Bölcseesség	1
Demeter	1	Dorottya	1	Demeter	1
Eligius	1	Erzsébet	1	Gergely	1
Gál	1	Gotthárd	1	Imre	1
Jakab	1	István	1	Jakab	1
Iván	1	Jakab	1	János	1
Lőrinc	1	Katalin	1	Konrád	1
Máriamagdolna	1	Király	1	Kozma és Damján	1
Márk	1	Lélek	1	Mihály	1
Márton	1	Margit	1	Péter és Pál	1
Máté	1	Péter és Pál	1	Simon és Judás	1
Mihály	1	Tamás	1	Szalvátor	1
Miklós	1	Ulrik	1	Katalin	2
Mindenszentek	1	Demeter	2	Lélek	2
Péter és Pál	1	Iván	2	Margit	2
Simon és Judás	1	Kereszt	2	Pál	2
Kozma és Damján	1	László	2	Péter	2
Péter	2	Lőrinc	2	Tamás	2
Tamás	2	Márton	3	György	3
Imre	3	Mihály	3	Kereszt	3
Király	3	Pál	3	Lőrinc	3
György	4	Mindenszentek	4	Mindenszentek	3
Kereszt	5	Péter	4	Király	4
Szűz Mária	7	György	5	Márton	4
		Szűz Mária	6	Iván	6
		Miklós	8	Miklós	9
				Szűz Mária	8

1. táblázat Solt, Bodrog és Bács vármegye ismert patrocíniumai

⁷⁶ GYÖRFFY 1952, 346; GYÖRFFY 1953, 71.

⁷⁷ 1193–1196 k., 1216, 1218: THEINER 1859, I. 10; MEZŐ 2003, 323.

⁷⁸ CSÁNKI 1894, 241; GYÖRFFY 1963, 214; MEZŐ 2003, 334.

ADATTÁR

Alábbiakban a három vármegye (Solt, Bodrog és Bács) ismert patrocíniumait közöljük a védőszentek neve szerint, abc sorrendben. A tételeknél elsőként a település középkori névalakja(i), ezt követően a középkori vármegye, a mai ország (Magyarország vagy Szerbia), illetve a jelenlegi településnév szerepel. Ahol szükséges – mert az jelentősen eltér a középkortól, vagy segíti az azonosítást –, ott feltüntettük a török korban használt névalakot is. Az egyes tételeknél továbbá megadtuk az oklevelekből ismert oltárok védőszentjeit.

András

1. Szentandrás 1.: Bács vm., SRB.⁷⁹ A defterekben Iszveti András falu.⁸⁰
2. Szentandrás 2.: Bodrog vm., SRB.⁸¹

Apostolok

3. Apostag: Solt vm., HU, Apostag.⁸²

Benedek

4. Szentbenedek: Solt vármegye, HU, Dunaszentbenedek.⁸³

Bölcsesség

5. Titel: Bács vm., SRB, prépostság.⁸⁴

Demeter

6. Szentdemeter 1.: Bács vm., SRB (pontos helye nem ismert).⁸⁵ A török adójegyzékekben Szen Dimitre falu a bácsi náhijében.⁸⁶
7. Szentdemeter 2.: Bodrog vm., HU, Jánoshalma.⁸⁷
8. Szentdemeter 3.: Bodrog vm., SRB, Zombortól DNY-ra (pontos helye nem ismert).⁸⁸ A török adójegyzékekben Szen Dimitre falu a zombori náhijében.⁸⁹
9. Szentdemeter 4.: Solt vm., HU, Kecel.⁹⁰

Dezső

10. Szentderzs: Bodrog vm., HU, Bácsalmás környéke (pontos helye nem ismert).⁹¹

⁷⁹ 1408: CD X/4. 672; MEZŐ 2003, 42.

⁸⁰ FÓTI – PÁNYA 2026, 235.

⁸¹ 1399: DL 42716; MEZŐ 2003, 42.

⁸² A középkori, apostoloknak szentelt templomot Jankovich Miklós látta a bontása idején, lásd GERVERS-MOLNÁR 1972, 45–46. Lásd ehhez hasonló a felvidéki Bénye (Bina) egyháza, MEZŐ 2003, 484.

⁸³ 1334: DL 2856; MEZŐ 2003, 53.

⁸⁴ 1518: DL 47265; MEZŐ 2003, 62.

⁸⁵ 1457: DF 262365; MEZŐ 2003, 65.

⁸⁶ FÓTI – PÁNYA 2026, 111.

⁸⁷ 1420: ZO VI. 575; 1464: DL 107287; MEZŐ 2003, 65.

⁸⁸ 1381: ZO IV. 193; 1401: DL 87687; MEZŐ 2003, 65; FÓTI – PÁNYA 2022, 118.

⁸⁹ FÓTI – PÁNYA 2026, 111.

⁹⁰ 1453: BALÁZS et al. 2007, 56–57.

⁹¹ 1400: ZO V. 146; KAPOCS – KÓHEGYI 1983, 93.

Dorottya

11. Asszonyfalva: Bodrog vm., SRB, „*Capellam seu oratorium in honore sancte dorothe in villa sua Assonfolua*”.⁹²

Eligius

12. [Elegyúr]: Solt vármegye, HU, Dusnok, pontos helye nem ismert, csupán helynév őrzi az emlékét.⁹³

Erzsébet

13. Bátmonostora: Bodrog vm., HU, ispotály.⁹⁴

Gál

14. Szentgál: Solt vm., HU, Uszód.⁹⁵

Gergely

15. Mikola: Bács vm., SRB, Szondtól É-ra.⁹⁶

Gotthárd

16. Geszt: Bodrog vm., SRB, Küllöd/Kolut északkeleti határa, Szent Katalin oltárral.⁹⁷

György

17. Almásszentgyörgy: Bács vm., SRB.⁹⁸
18. Cserg: Solt vm., HU, Dunavecse. Szent György templom.⁹⁹
19. Hajós(Szentgyörgy): Solt vm., HU, Hajós.¹⁰⁰
20. Kabol: Bács vm., SRB, Kovilj, ferences kolostor.¹⁰¹
21. Orbágyszentgyörgy: Solt vm., HU, Hajós.¹⁰²
22. Szentgyörgy 1.: Bács vm., SRB, Paripás/Ratkovo. A török adójegyzékekben Parabuty más néven Szentgyörgy.¹⁰³
23. (Baracska)Szentgyörgy 2.: Bodrog vm., HU, Hercegszántó.¹⁰⁴
24. (Csanád)Szentgyörgy 3.: Bodrog vm., HU, Érsekcsanád.¹⁰⁵

---

⁹² 1339: DL 76600; 1403: DL 12821; 1377: ZO IV. 15; Mező adattárában hibásan Baranya vármegyei helységgént szerepel, lásd MEZŐ 2003, 69.

⁹³ HM HIM Hadtörténeti Térképtár BIXb 122/2 no 33.

⁹⁴ 1505: DL 82224.

⁹⁵ 1422: ZO VIII. 72; MEZŐ 2003, 88.

⁹⁶ 1450 k.: DL 34985, Mező hibásan két helyen említi, Szent Gergelynél és Szent Györgynél, lásd MEZŐ 2003, 90, 103. A forrás vizsgálata alapján egyértelműen Szent Gergely egyházáról van szó Mikola birtokon: „*Innen átkelve Mikola-hoz, ahol Szent Gergely egyháza van, ami most elhagyatott, hacsaknem egyedül az alapja van meg.*”

⁹⁷ LUKSICS 1931, 249, 256; MEZŐ 2003, 91.

⁹⁸ 1350: DL 4115; MEZŐ 2003, 92.

⁹⁹ 1516: BALÁZS et al. 2007, 81–84.

¹⁰⁰ 1520: DL 67340.

¹⁰¹ 1518: DL 93788.

¹⁰² 1525: DL 259655; MEZŐ 2003, 108.

¹⁰³ FÓTI – PÁNYA 2026, 151.

¹⁰⁴ 1517: DL 47212; Mező adattárában Bács-szentgyörgy, lásd MEZŐ 2003, 93.

¹⁰⁵ 1520: DL 37163; MEZŐ 2003, 108.

25. (Mező)Szentgyörgy 4.: Bodrog vm., HU, Csávoly.¹⁰⁶
26. (Nagy)Szentgyörgy 5.: Bodrog vm., SRB.¹⁰⁷
27. (Vízmelléki)Szentgyörgy 6.: Bodrog vm., SRB.¹⁰⁸
28. Szántószentgyörgy/Szántószentpéter: Solt vm., HU, Tass, lásd még a 136. számnál.¹⁰⁹

Imre

29. Acsád: Solt vm., HU, Dömsöd.¹¹⁰
30. Pereg: Solt vm., HU, Ráckeve, „ecclesia Lapidea in honore sancti Emerici”.¹¹¹
31. Szentimre 1.: Bács vm., SRB.¹¹²
32. Szentimre 2.: Solt v., HU, Soltszentimre.¹¹³

István (protomártír)

33. Szentistván 1.: Bodrog vm., HU, Baja.¹¹⁴

Jakab

34. Bodrog: Bodrog vármegye, SRB, Monostorszeg/Bački Monoštor.¹¹⁵
35. Szentjakab: Bács vm., SRB, a török korban Csardaklu.¹¹⁶
36. Tass: Solt vm., HU, Tass.¹¹⁷

János (evangélista)

37. Szentjános: Bács vm., SRB (Bácpalánka északnyugati határában, pontos helye nem ismert).¹¹⁸ Lehetséges, hogy azonos a 15. században és a 16. század elején létezett, és a bácsi tizedjegyzékekben is említett Jánosfalva helységgel.¹¹⁹ Egy újlaki csodás gyógyulás kapcsán ugyanis említik a jánosfalvi Tóth Jakab feleségét, Borbálát, a történet végén pedig megjegyzik: a csodáról mindenkinek tudomása van „Szent János faluban”, ami megerősíti a két névalak azonosságát.¹²⁰ Az eset jól példázza azt a jelenséget, hogy a látszólag sze-

¹⁰⁶ 1391: ZO IV. 467; KAPOCS – KÖHEGYI 1980, 46.

¹⁰⁷ 1399: DL: 42716; ZsO I. 670; 1519: DF 266164, Mezőnél (hibásan) egy Zombortól északra fekvő Szentgyörgy szerepel, lásd MEZŐ 2003, 108.

¹⁰⁸ 1525: DF 259618; MEZŐ 2003, 114.

¹⁰⁹ 1488: DL 25269; MEZŐ 2003, 108.

¹¹⁰ 1440: DL 98137; DL 15683; DL 14776; MEZŐ 2003, 119.

¹¹¹ 1364: ZO III. 225; Mezőnél Kispereg más néven Szentimrefalvaként szerepel, lásd MEZŐ 2003, 121. A Szent Imre templom Peregen állt, s e település része volt Kispereg, melyet – az anyatelepülés temploma után – Szentimrefalva néven is említettek az iratokban.

¹¹² 1428: DL 65367; MEZŐ 2003, 122.

¹¹³ 1382: DL 6964; MEZŐ 2003, 122.

¹¹⁴ 1521: DL 37163; MEZŐ 2003, 124.

¹¹⁵ 1468: DL 16604.

¹¹⁶ 1489: DL 19527, Fontos megjegyezni, hogy Györffy, illetve az őt hivatkozó Mező Keszi templomaként jelzi az 1263. évi határleírásban szereplő Szent Jakab templomot (lásd GYÖRFFY 1963, 224; MEZŐ 2003, 146.). Ez hibás értelmezés, ugyanis mindkét Keszi (Kis- és Nagykeszi) egyházának ismert a védőszentje. Az említett Szent Jakab egyház lényegében a késő középkorban Szentjakab néven létező falut takarja, mely Keszi birtokkal délről volt határos. Mező adattárában e falu szerepel, azonban – vélhetően a topográfiai ismeretek hiányában – külön tételként említi, lásd MEZŐ 2003, 149.

¹¹⁷ 1413: DL 98786; BÁRTFAI SZABÓ 1938, 132; MEZŐ 2003, 150.

¹¹⁸ 1482: DL 18693.

¹¹⁹ 1455: DL 46110; 1522: DL 37163.

¹²⁰ HEGEDŰS 1983, 28–29.

mélynévből alakult összetett helynevek mögött is meghúzódhat egyházi patrocínium, ám az ilyen jellegű névfejlődés – a téves azonosítások elkerülése érdekében – csak konkrét forrásadatokkal való bizonyítás után fogadható el.

Iván (Keresztelő János)

38. Kiskeszi v. Szentivánkeszi: Bács vm., SRB.¹²¹
39. (Egyházas)Szentiván 1.: Bács vm., SRB, Kölpí mellett, ugyanitt Kisszentiván; ma Despot-szentiván.¹²²
40. (Puszt)Szentiván 2.: Bács vm., SRB (pontos helye nem ismert, talán azonos Kisszentivánnal).¹²³
41. Szentiván 3.: Bács vm., SRB, Bácsszentiván/Prigrevica.¹²⁴
42. Szentiván 4.: Bács vm., SRB, Sajkásszentiván/Šajkaš.¹²⁵
43. Szentiván 5.: Bács vm., SRB, Vanna mellett Bodrog és Bács vármegye határán.¹²⁶
44. Szentiván 6.: Bodrog vm., HU Felsőszentiván.¹²⁷
45. Szentiván 7.: Bodrog vm., SRB.¹²⁸
46. Szentiván(szerke): Solt vm., HU, Kiskunlacháza.¹²⁹

Katalin

47. Futak: Bács vm., SRB, Futak/Futog.¹³⁰
48. Szentkatalin: Bács vm., SRB.¹³¹
49. Szentkata: Bodrog vm., HU, Jánoshalma.¹³²

Kereszt

50. Bodrogsziget: Bodrog vm., SRB, pálos kolostor, „*de Insula Danubii de Sancte Cruce*”.¹³³
51. Bojár: Solt vm., HU, Harta.¹³⁴
52. Izsák: Solt vm., HU, Izsák.¹³⁵
53. Kecel: Solt vm., HU, Kecel.¹³⁶
54. Keresztúr 1. (*Kerezhwr superior*): Bács vm., SRB, Bácskeresztúr/Ruski Krstur.¹³⁷
55. Keresztúr 2. (*Kerezhwr inferior*): Bács vm., SRB, Palánkától keletre.¹³⁸

¹²¹ 1559: HU – MNL – OL – P 418 – A. – I. - Fasc. G. – No. 56; MEZŐ 2003, 141.

¹²² 1418: DL 10682; MEZŐ 2003, 141.

¹²³ 1418: DL 10682; 1453: BBVTE 1890, III. 117.

¹²⁴ 1504: DF 260159; MEZŐ 2003, 130.

¹²⁵ 1318: AOkm I. 485; MEZŐ 2003, 138.

¹²⁶ 1510: DL 59987; FÓTI – PÁNYA 2022, 116.

¹²⁷ 1520: DL 37163; MEZŐ 2003, 133.

¹²⁸ 1520: DF 259638.

¹²⁹ 1284: KUBINYI 1867, 135; DL 42025; CD VII/3 89; MEZŐ 2003, 139.

¹³⁰ 1450: DL 83075.

¹³¹ 1428: DL 65367, lásd még Kis Katalin néven a török adójegyzékekben, FÓTI – PÁNYA 2022, 81.

¹³² Mező adattárában hibásan a Bács vármegyei Szentkatalinra vonatkozó forrást említi. E bodrog vármegyei Szentkata(lin?) településről nincs ismert középkori adat. A kora újkorban és az újkorban lásd Kozóház és Szentkata néven, 1598: WICKER 2008, 31–32; FÓTI – PÁNYA 2022, 125.

¹³³ 1327: DL 5105; MEZŐ 2003, 172.

¹³⁴ DÓKA 1994, 69.

¹³⁵ GYÖRFFY 1987, 433; MEZŐ 2003, 178.

¹³⁶ 1474: DF 280216; MNL BKML XII., Kalocsai káptalan.

¹³⁷ 1520–22: DL 37163; MEZŐ 2003, 171.

¹³⁸ 1520–22: DL 37163; MEZŐ 2003, 176.

56. Keresztúr 3.: Bács vm., SRB, Bácsból délre.¹³⁹
57. Keresztúr 4.: Bodrog vm., SRB.¹⁴⁰ Vanna mellett létezett egy Keresztes¹⁴¹ nevű település, mely valószínűleg azonos a Keresztúr néven említett helységgel.¹⁴²
58. Keresztúr: Solt vm., HU, Dömsöd.¹⁴³
59. Keresztúr: Solt vm., HU, Hajós környéke.¹⁴⁴

(Szent István) Király

60. Pest: Bács vm., SRB, Bácspalánka/Palanka.¹⁴⁵
61. Szentkirály 1.: Bács vm., SRB.¹⁴⁶ Kralovce a titeli náhijében.¹⁴⁷
62. Szentkirály 2.: Bács vm., SRB, Kerény/Kljajićevo. A török időkben Gorna Szentkirály falu, Kisszen(t)király pusztával.¹⁴⁸
63. (Répás)Szentkirály 3.: Bodrog vm., SRB, ennek része (Kis)Szentkirály.¹⁴⁹ A török időkben Dolna Szentkirály.¹⁵⁰
64. Szentkirály 4.: Solt vm., HU, Kiskunlacháza.¹⁵¹
65. Szentkirály 5.: Solt vm., HU, Dunapataj.¹⁵²
66. Szentkirály/Szentistván: Solt vm., HU, Nemesnádudvar.¹⁵³
67. Szőlőszakabföldre: Bács vm., SRB, „*ecclesia Lapidea in honore sancti Regis Stephani in eadem fundata*”.¹⁵⁴

Konrád

68. [ismeretlen település, a térképünkön nem szerepel]: Bács/Bodrog/Csongrád vm?, Magyarország/Szerbia?¹⁵⁵

Kozma és Damján

69. Alpár: Bács vm., SRB, „*ecclesiam Beatorum Cosme et Damiani martyrum in prefata Alpar constructam*”.¹⁵⁶
70. Kozmó: Solt vm., HU, Miske.¹⁵⁷ Miske déli szomszédságában, Dusnok területén is létezett egy Kozmó nevű falu, azonban ennek nem ismerjük a templomát. Valószínű, hogy itt egy kettéosztott településről van szó, amelynek miskei felén állt a Szent Kozmának szentelt

¹³⁹ FÓTI – PÁNYA 2026, 102.

¹⁴⁰ MEZŐ 2003, 176.

¹⁴¹ 1422: DL 11187; 1470: DL 57750; 1504: DL 82213.

¹⁴² 1402: DL 58811; 1428: CsÁNKI 1894, 203; 1479: DF 254643; 1485: DL 19089, DL 88713; 1486, 1487: DL 72048.

¹⁴³ 1453: DL 15683; DL 14776; MEZŐ 2003, 176.

¹⁴⁴ 1548: VASS 1979, 44.

¹⁴⁵ 1360: BOSSÁNYI 1918, II. 382, Mező adattárában hibásan Peszten név alatt szerepel, lásd MEZŐ 2003, 195.

¹⁴⁶ 1430: DL 92783; MEZŐ 2003, 196.

¹⁴⁷ FÓTI – PÁNYA 2026, 240.

¹⁴⁸ FÓTI – PÁNYA 2022, 118.

¹⁴⁹ 1482: DL 18693; MEZŐ 2003, 196.

¹⁵⁰ FÓTI – PÁNYA 2022, 109.

¹⁵¹ 1344: SZABADOS – ZSIDAI 2013, 4; MEZŐ 2003, 197.

¹⁵² 1433: DL 80441; MEZŐ 2003, 197; PÁNYA – ROSTA 2019, 157.

¹⁵³ 1391: KAPOCS – KŐHEGYI 1983, 89; ZO IV. 379.; 1548: VASS 1979, 36.

¹⁵⁴ 1320: AOkm. I. 580; MEZŐ 2003, 198.

¹⁵⁵ MEZŐ 2003, 201. A Lukcsics Pál által közölt Conrandi helyett tévesen Conradit ír: LUKCSICS 1931, I. 247.

¹⁵⁶ 1412: DL 43087; MEZŐ 2003, 202.

¹⁵⁷ 1346: AOkm. IV. 635–636.

templom.¹⁵⁸ Erre enged következtetni, hogy a defterekben bár egyetlen Kozmó helység szerepel, ám ennek összetett neve van: 1570-ben és 1578-ban “Koszmá más néven Egyház és Egyház Koszmá” alakot használtak.¹⁵⁹ A török forrásokban gyakran alkalmazott *nam-i diğər* (más néven) szerkezetek fő sajátossága, hogy többségében két önálló, de egymással szoros kapcsolatban álló települést/birtokrészt kötnek össze.

László

71. Bátmonostora: Bodrog vm., HU.¹⁶⁰

72. Szentlászló: Bodrog vm., SRB.¹⁶¹

Lélek

73. Küllőd: Bodrog vm., SRB, Küllőd/Kolut.¹⁶²

74. Szentlélek: Bács vm., SRB, török időkben tükörfordítással „Iszveti Duh”.¹⁶³

75. Varjad: Bács vm., SRB.¹⁶⁴

Lőrinc

76. Bánca(szentlőrinc): Bács vm., SRB.¹⁶⁵

77. Borsod(szentlőrinc): Bodrog vm., HU.¹⁶⁶

78. Hájszentlőrinc: Bodrog vm., SRB, Küllőd/Kolut, társaskáptalan.¹⁶⁷

79. Pusztaszentlőrinc: Bács vm., SRB.¹⁶⁸

80. Szentlőrinc 1.: Bács vm., SRB.¹⁶⁹

81. Szentlőrinc 2.: Solt vm., HU, Szalkszentmárton.¹⁷⁰

Margit

82. Acsa: Bács vm., SRB, „*eccl. ad honorem B. Margarete Virginis est constructa*”.¹⁷¹

83. Csente: Bodrog vm., SRB.¹⁷²

84. Szentmargit: Bács vm., SRB, kizárólag török adójegyzékekben szerepel.¹⁷³ Azonosítatlan, térképünkön nem szerepel.

¹⁵⁸ 1435: ZO VIII. 548.

¹⁵⁹ FÓTI 2023, 482.

¹⁶⁰ 1391: ZO IV. 471; 1415: ZO VI. 372; 1419: ZO VI. 550; 1453: ZO IX. 373; 1458: ZO X. 42; 1461: ZO X. 143; 1500: DL 82160; MEZŐ 2003, 211.

¹⁶¹ 1287: DL 86866; KOSZTA 1995, 31; MEZŐ 2003, 218.

¹⁶² 1415: ZsO V. 68; MEZŐ 2003, 228.

¹⁶³ 1464: DL 16061; MEZŐ 2003, 227; FÓTI – PÁNYA 2026, 158.

¹⁶⁴ 1429: MEZŐ 2003, 228; 1433: DL 85747; 1480: DL 18313.

¹⁶⁵ 1489: DL 46110.

¹⁶⁶ 1518: DL 82500; MEZŐ 2003, 231.

¹⁶⁷ 1419: PÁNYA 2022, 162; THOROCZKAY 2014a; MEZŐ 2003, 231.

¹⁶⁸ 1513: DL 39612.

¹⁶⁹ 1522: DL 37163; MEZŐ 2003, 234.

¹⁷⁰ 1440: DL 80716; ZO IX. 8; MEZŐ 2003, 234.

¹⁷¹ 1318: DL 1941; MEZŐ 2003, 237.

¹⁷² 1366: DL 58575; 1483: ZO XI. 337.

¹⁷³ FÓTI – PÁNYA 2026, 135.

Mária Magdolna

85. Máriamagdolnaegyháza: Solt vm., HU, Solt.¹⁷⁴

Márk

86. Dömsöd: Solt vm., HU, Dömsöd, lásd még a 150. tételt.¹⁷⁵

Márton

87. (Kő)Szentmárton 1.: Bács vm., SRB.¹⁷⁶

88. (Retesz)Szentmárton 2.: Bács vm., SRB.¹⁷⁷

89. Szentmárton 3.: Bács vm., SRB, török időkben Zád Martincse.¹⁷⁸

90. Szentmárton 4.: Bács vm., SRB¹⁷⁹

91. (Sarok)Szentmárton 5.: Bodrog vm., SRB, ugyanitt Kisszentmárton.¹⁸⁰

92. Szentmárton 6. (korábban Lovászfölde): Solt vm., HU, Szalkszentmárton.¹⁸¹

93. Rég(szentmárton): Bodrog vm., SRB, Zombor/Sombor.¹⁸²

94. Tízházszenzmárton (Szentmártonteleke?¹⁸³): Bodrog vm., SRB, Monostorszeg.¹⁸⁴ 1570-ben Bodrog falu pusztája Tízház Apáca(?) néven.¹⁸⁵

Máté

95. Dunapataj: Solt vm., HU, Dunapataj.¹⁸⁶

Mihály

96. Czoborszentmihály: Bodrog vm., SRB, Zombor/Sombor.¹⁸⁷

97. Egyházaskajánd: Bodrog vm., HU, Gara.¹⁸⁸

98. Pusztaszentmihály: Bács vm., SRB.¹⁸⁹

99. Szalk: Solt vm., HU, Szalkszentmárton.¹⁹⁰

100. Tóti: Bodrog vm., HU, Csátalja. A török időkben Totincsa.¹⁹¹

¹⁷⁴ 1426: DF 273785; MEZŐ 2003, 249.

¹⁷⁵ 1291: DL 1320, 1322; GYÖRFFY 1987, 422; MEZŐ 2003, 252.

¹⁷⁶ 1477: VARGA 1877, 252.

¹⁷⁷ 1506: DF 285309; MEZŐ 2003, 268.

¹⁷⁸ 1317/18: ZO I. 158; 1409: ZO V. 590; MEZŐ 2003, 298.

¹⁷⁹ 1441: DL 13616; MEZŐ 2003, 254.

¹⁸⁰ 1520: DF 259639; 1484: DL 18954; MEZŐ 2003, 269.

¹⁸¹ 1320: GYÖRFFY 1987, 440; ZO V. 590; DL 10004; MEZŐ 2003, 269.

¹⁸² 1346: ZO II. 213; MEZŐ 2003, 268.

¹⁸³ 1410: DF 266428.

¹⁸⁴ 1384: DL 87559; DL 87560; DL 87561; Mező adattárában hibásan Vaskút mellett jelöli, valójában Monostorszeg környezetében létezett, lásd MEZŐ 2003, 274.

¹⁸⁵ FÓTI – PÁNYA 2022, 76.

¹⁸⁶ KJM Rég. Ad. 98.744, 2000.902.

¹⁸⁷ 1391: ZO IV. 469; PFEIFFER 2014, 1, Mező adattárában a török kori névvel (Zombor) szerepel, lásd MEZŐ 2003, 308.

¹⁸⁸ 1304: ZO I. 108; MEZŐ 2003, 288.

¹⁸⁹ 1512: DL 47005; DL 47027.

¹⁹⁰ MEZŐ 2003, 298.

¹⁹¹ 1337: DL 77373; ZO III. 303; MEZŐ 2003, 303.

Miklós

101. Bács: Bács vm., SRB, ferences kolostor, “*monasterio beati Nicolai de Bach*”.¹⁹² Ugyanitt Szent Miklós plébánia.¹⁹³
102. Búdiszentmiklós: Bodrog vm., SRB.¹⁹⁴
103. Fonó: Bács vm., SRB.¹⁹⁵
104. Járomszentmiklós: Bodrog vm., SRB.¹⁹⁶
105. Jobbágy(Szentmiklós): Bodrog vm., HU, Sükösd.¹⁹⁷
106. Kökényes: Bodrog vm., HU, Csátalja.¹⁹⁸
107. Nádudvar: Solt vm., HU, Nemesnádudvar.¹⁹⁹
108. Szántószentmiklós: Bodrog vm., SRB.²⁰⁰
109. Szentmiklós 1: Bács vm., SRB.²⁰¹
110. Szentmiklós 2.: Bács vm., SRB, Csurogtól Ny-ra.²⁰²
111. (Bech/Beld)Szentmiklós 3.: Bács vm., SRB.²⁰³
112. Titel: Bács vm., SRB, Titel, kápolna, Szent István király, Szent Pál apostol, Szűz Mária és Szent Dorottya oltárokkal.²⁰⁴
113. Udvard: Bodrog vm., SRB, Bezdán.²⁰⁵
114. (Egyed)Újfalu: Bodrog vm., SRB.²⁰⁶
115. Valfer: Bodrog vm., SRB, Apatin.²⁰⁷

Mindenszentek

116. Apos: Bodrog vm., SRB.²⁰⁸
117. Kölpí: Bács vm., SRB, Kölpény/Kulpin, „*ecclesiam ad honorem Omnium Sanctorum constructam*”.²⁰⁹
118. Lak: Bodrog vm., HU, Dunafalva.²¹⁰
119. Mindszent: Bács vm., SRB.²¹¹
120. Mindszentegyháza: Solt vm., HU, Solt.²¹²
121. (Mindszent)Taranya: Bács vm., SRB.²¹³

---

¹⁹² CSÁNKI 1894 136; 1291: CD VI/1. 167.

¹⁹³ 1400: ZsO II/1. 80; MEZŐ 2003, 310.

¹⁹⁴ 1520: DL 37163; MEZŐ 2003, 312.

¹⁹⁵ 1244 HO VIII. 44; MEZŐ 2003, 315.

¹⁹⁶ 1391: DL 7671; 1415: DL 10161; MEZŐ 2003, 317.

¹⁹⁷ 1320: ZO I. 179; DL 76275; MEZŐ 2003, 318.

¹⁹⁸ 1333, 1339: DF 219450; CD XI. 445.

¹⁹⁹ 1193: THEINER 1859, I. 10; MEZŐ 2003, 325.

²⁰⁰ 1408: ZO V. 557.

²⁰¹ 1514: DL 82407.

²⁰² 1432: HO VII. 454; FÓTI – PÁNYA 2026, 234; MEZŐ 2003, 331.

²⁰³ 1489: DL 46110; MEZŐ 2003, 310.

²⁰⁴ 1432: LUKSICS 1938, II. 68; MEZŐ 2003, 334.

²⁰⁵ 1255: HO VIII. 63; MEZŐ 2003, 336.

²⁰⁶ CSÁNKI 1894 192; MEZŐ 2003, 336.

²⁰⁷ 1401: ZO V. 248; DL 78422; PÁNYA et al. 2023.

²⁰⁸ 1338: GYÖRFFY 1963, 705; MEZŐ 2003, 338.

²⁰⁹ 1345: DL 3753; MEZŐ 2003, 346.

²¹⁰ 1289: DF 209197; DF 209204.

²¹¹ 1338: AOkm III. 207; MEZŐ 2003, 347.

²¹² 1426: DF 273785; MEZŐ 2003, 347.

²¹³ 1470: DL 83085.

122. Tárnok(Monostor): Bodrog vm., HU, Csátalja, monostor.²¹⁴
 123. Patalaszentpéter: Bodrog vm., SRB, Regőce/Ridica. 1419-ben a Szent Péternek szentelt templomát (*ecclesie beati Petri apostoli inibi constructe*)²¹⁵, 1420-ban pedig már a Minden-szenteknek szentelt templomát említették (*ecclesie Omnium Sanctorum in dicta Pathala constructe*), lásd a 130. számú tételnél.²¹⁶

Pál

124. Arnat: Bács vm., SRB.²¹⁷
 125. Bács: Bács vm., SRB, Bács, székeskáptalan (nagy prépostság).²¹⁸
 126. Szentpál(falva) 1.: Bács vm., SRB, Bácspalánka.²¹⁹ A török időkben Pavlovcsé.
 127. Szentpál 2.: Bodrog vm., HU.²²⁰
 128. Szentpál 3.: Bodrog és Bács vm. határán, SRB.²²¹ A török időkben Dolna és Gorna Pavlovcsé.

Péter

129. Bát/Botszentpéter: Bodrog vm., SRB, 1448-ban Újfaluhhoz csatolták.²²²
 130. Patalaszentpéter: lásd fentebb a Mindenszenteknek szentelt egyházaknál, a 123. számú tételnél.²²³
 131. Páli: Bodrog vm., HU, Bátmonostor.²²⁴
 132. (Csireg)Szentpéter 1.: Bács vm., SRB.²²⁵
 133. Szentpéter 2: Bács vm., SRB.²²⁶
 134. Szentpéterteleke: Bodrog vm., HU (pontos helye nem ismert).²²⁷
 135. Szentpéterfölde: Solt vm., HU, Kiskunlacháza környéke, pontos helye nem ismert.²²⁸
 136. Szántószentgyörgy/Szántószentpéter: Solt vm., HU, Tass, lásd még a 28. számnál.²²⁹

Péter és Pál

137. Bodrogmonostor: Bodrog vm., SRB, monostor.²³⁰
 138. Kalocsa: Solt vm., HU, székesegyház, Kalocsa.²³¹ Szent Pál²³² és Szent Mihály²³³ oltárokkal.

²¹⁴ 1271: DL 755, DL 756; 1289: DF 209197; MEZŐ 2003, 354.

²¹⁵ 1419: DL 79583.

²¹⁶ 1420: ZO VI. 573; MEZŐ 2003, 351.

²¹⁷ 1429: LUKSICS 1931, I. 222., 226; MEZŐ 2003, 359.

²¹⁸ CSÁNKI 1894 136; MEZŐ 2003, 359.

²¹⁹ 1504: DL 24623; MEZŐ 2003, 361; FÓTI – PÁNYA 2026, 104.

²²⁰ 1325: DL 86971; MEZŐ 2003, 362.

²²¹ 1515: DL 82445; MEZŐ adattárában Sztapárnál említi, lásd MEZŐ 2003, 363.

²²² 1448: DL 14164; MEZŐ 2003, 365.

²²³ 1420: ZO VI. 573, MEZŐ adattárában hibásan Bácsbokodnál szerepel, lásd MEZŐ 2003, 377. Tőle délebbre, a mai Regőce/Ridica területén létezett, lásd FÓTI – PÁNYA 2022, 105–106.

²²⁴ 1320: ZO I. 183; 1330: ZO I. 364; MEZŐ 2003, 372.

²²⁵ 1429: LUKSICS 1931, I. 245; 1482: DL 30905; MEZŐ 2003, 366.

²²⁶ MEZŐ 2003, 377.

²²⁷ 1339: DL 87097.

²²⁸ 1495: DL 101216, MEZŐ adattárában hibásan Ordas környékén említette, lásd MEZŐ 2003, 278. Solt vármegye északi részén, Lacházától északra lehetett egykor.

²²⁹ 1488: DL 25269; MEZŐ 2003, 377.

²³⁰ 1327: GYÖRFFY 1963 712; 1438: ZO VIII. 625; MEZŐ 2003, 385.

²³¹ MEZŐ 2003, 360.

²³² 1251/69: ÁÚO VII. 332.

²³³ 1422: LUKSICS 1931, I. 130.

139. (Bába)Szentpéter 2.: Bács vm., SRB, Sz. Péter és Pál apostol tiszteletére szentelt egyház.²³⁴

Simon és Judás

140. Csőszd: Solt vm., HU, Öregcsertő.²³⁵ Ugyanitt Szent András oltár.²³⁶

141. Doroszló: Bács vm., SRB, Doroszló/Doroslovo.²³⁷

Szalvátor

142. Derzs: Bács vm., SRB, kolostor.²³⁸ 1570-ben Szentház nevű templom (*kilise*) a falu határában.²³⁹

Szűz Mária / Boldogasszony

143. Apáti (korábbi nevén Besenyő): Bodrog vm., SRB, Apatin.²⁴⁰

144. Bács: Bács vm., SRB, Bács/Bač. Székeskáptalan (nagy prépostság) kápolnája, „*praepositus capella beate Marie virginis in dicta Bachien constructa*”.²⁴¹

145. Bátmonostora: Bodrog vm., HU, „*claustru beate Marie virginis in Bathmonostru*”.²⁴²

146. Bática: Solt vm., HU, Bática.²⁴³

147. Boldogasszonyteleke/falva: Bács vm., SRB, Boldogasszonyfalva/Gospodinci.²⁴⁴

148. Czoborszentmihály: Bodrog vm., SRB, Zombor/Sombor, domonkos monostor, Mária meny-nybemenetele.²⁴⁵

149. Dalocsa: Solt vm., HU, Bogyiszló.²⁴⁶

150. Dömsöd: Solt vm., HU, Dömsöd, ugyanitt Szent Márk patrocínium 1291-ben, lásd 86. tételt.²⁴⁷

151. Éld: Solt vm., HU, Érsekhalma.²⁴⁸

152. Felszekcső: Bodrog vm., HU, Dunafalva, a történeti forrásokban említett Angyalok egyháza valószínűleg Szűz Máriára vonatkozik, lásd a lábatlani egyház „Maria de Angelis”.²⁴⁹

153. Félegyháza: Bács vm., SRB, a török időkben Felity.²⁵⁰

154. Futak: Bács vm., SRB, kolostor, „*claustru Beatissime Virginis Marie in oppido Fwthak fundato*”.²⁵¹

155. Gergelyi/Szentgergely: Bodrog és Bács vm. határa, SRB, a török időkben Grigorovcse.²⁵²

²³⁴ 1399: DL 8482; 1464: DL 15989; MEZŐ 2003, 382.; FÓTI – PÁNYA 2026, 197.

²³⁵ 1513: UDVARDY 1992, 144.

²³⁶ 1513: UDVARDY 1992, 144.

²³⁷ 1350: DL 4162; MEZŐ 2003, 390.

²³⁸ 1400: MonVatHun I/IV 286; MEZŐ 2003, 383.

²³⁹ FÓTI – PÁNYA 2026, 116.

²⁴⁰ GYÖRFFY 1963 707., Mező adattárában Besenyő neve alatt szerepel (MEZŐ 2003, 405.), azonban egy 1415. évi forrás ALAPJÁN a késő középkori Apáti mezőváros templomáról van szó, lásd 1415: ZsO V. 132.

²⁴¹ 1469: DF 252613/5.

²⁴² 1478: ZO XI. 215; MEZŐ 2003, 403.

²⁴³ KATONA 2001, 56.

²⁴⁴ 1520–22: DL 37163, Mező adattárában külön említi -falva és -teleke végződéssel, lásd MEZŐ 2003, 406. és 407; FÓTI – PÁNYA 2026, 266.

²⁴⁵ 1479: HARSÁNYI 1938, 87; 1481: DL 24983; MEZŐ 2003, 479; PFEIFFER 2014, 1; ROMHÁNYI 2018, 41.

²⁴⁶ MEZŐ 2003, 414.

²⁴⁷ 1291: DL 1320, 1322; GYÖRFFY 1987, 422; 1413: ZsO IV. 222; MEZŐ 2003, 415.

²⁴⁸ 1346: AO XXX. 400; 1358: ZO III. 96–97; MEZŐ 2003, 417.

²⁴⁹ PESTI 1982, 239–240., a lábatlani egyházhhoz lásd MEZŐ 2003, 435.

²⁵⁰ 1488: CSÁNKI 1894, 149; FÓTI – PÁNYA 2026, 219.

²⁵¹ 1515: DL 89052.

²⁵² 1429: LUKSICS 1931, I. 222; MEZŐ 2003, 465. A pápai forrásban szerepel a Szentgergely (Sanctogregorio)

155. Hercegszántó: Bodrog vm., HU, Hercegszántó, török Gorna Szántova; Mária mennybemenetele.²⁵³
156. Kabol: Bács vm., SRB, Kabol/Kovilj.²⁵⁴ A péterváradai váraljai Szent Miklós plébániaegyház Szent Jakab-oltárát átadták Márton fiának Benedeknek, a kaboli Szűz Mária-egyház plébánosának.²⁵⁵
157. Kalocsa: Solt vm., HU, Kalocsa.²⁵⁶
158. Máriaháza: Solt vm., HU, Homokmégy.²⁵⁷
159. Nagykeszi v. Boldagasszonykeszi (török korban Szredna Kesze): Bács vm., SRB.²⁵⁸
160. Szatmár: Solt vm., HU, Szakmár.²⁵⁹
161. Szond: Bács vm., SRB, Szond/Sonta.²⁶⁰ A szondi Mária-kultusz erejét közvetve jelzi, hogy a helyi vargák céhüket is a Boldogságos Szűz tiszteletére alapították 1448-ban.²⁶¹
162. Vízigyála: Bács vm., SRB, “*ecclesia lapidea in honore beate*”.²⁶²

Tamás

163. 164. Szenttamás 1.: Bács vm., SRB, Szenttamás/Srbobran.²⁶³
164. 165. Szenttamás(falva) 2.: Bács vm., SRB.²⁶⁴
165. 166. Szenttamás 3.: Bodrog vm., SRB.²⁶⁵
166. 167. Szenttamás 4.: Solt vm., HU, Kunszentmiklós.²⁶⁶
167. 168. Szenttamás 5.: Solt vm., HU, Dunapataj.²⁶⁷

Ulrik

168. 169. Arany: Bodrog vm., HU, Vaskút.²⁶⁸

---

névalak, máshol Gergelyi alakban találjuk meg. Lehetséges, hogy előbbi forrásban hibásan jegyezték le a nevét, hiszen a temploma nem Gergelynek, hanem Szűz Máriának volt szentelve.

²⁵³ BOROVSKY 1909, 324.

²⁵⁴ 1421: ZsO VIII. 382; LUKSICS 1931, I. 229; MEZŐ 2003, 429.

²⁵⁵ 1421: ZsO VIII. 382; FÓTI 2025, 245.

²⁵⁶ MOLNÁR 2005, 13; FÓTI – PÁNYA 2023, 455.

²⁵⁷ 1498: DL 106688.

²⁵⁸ 1559: HU – MNL – OL – P 418 – A. – I. – Fasc. G. – No. 56.; MEZŐ 2003, 442; FÓTI – PÁNYA 2026, 214.

²⁵⁹ 1299: DL 1557; GYÖRFFY 1987, 438.

²⁶⁰ 1457: DL 15198; LUKSICS 1931, I. 90., II. 278; MEZŐ 2003, 468.

²⁶¹ 1448: DL 14145.

²⁶² 1349: DL 4031.

²⁶³ 1448: DL 14145; WEISZ 2010, 6; MEZŐ 2003, 482.

²⁶⁴ 1469: CSÁNKI 1894, 135; MEZŐ 2003, 482.

²⁶⁵ 1578: FÓTI – PÁNYA, 2022.

²⁶⁶ 1454: DL 14776; MEZŐ 2003, 482.

²⁶⁷ KJM Régészeti Adattár 2000.902.

²⁶⁸ 1331: ZO I. 378; MEZŐ 2003, 492.

IRODALOMJEGYZÉK

- AOkm I. NAGY Imre: *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. I. (1301–1321)*. Budapest 1878.
- AOkm III. NAGY Imre: *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. III. (1333–1339)*. Budapest 1883.
- AOkm IV. NAGY Imre: *Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. IV. (1340–1346)*. Budapest 1884.
- AO XXX. ALMÁSI Tibor: *Anjou-kori oklevéltár. XXX. 1346*. Budapest–Szeged 2014.
- ÁÚO VII. WENZEL Gusztáv: *Árpád-kori új okmánytár VII. 1235–1260*. Pest 1869.
- BALÁZS et al. 2007 BALÁZS Gábor – KISS Anita – SCHRAMEK László: *Mohács előtti oklevelek a Pest Megyei Levéltárban*. Budapest 2007.
- BÁRTFAI SZABÓ 1938 BÁRTFAI SZABÓ László: *Pest megye történetének okleveles emlékei 1002-1599-ig*. Budapest 1938.
- BENKŐ 1993 BENKŐ Loránd: Az Árpád-ház szentjeinek szerepe a középkori magyar helynévadásban. *Magyar Nyelv* 89 (1993) 10–19.
- BENKŐ 2003 BENKŐ Loránd: *Beszélnék a múlt nevei. Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Budapest 2003.
- BEŇA – PÁNYA – FÓTI 2026 BEŇA, Samuel – PÁNYA, István – FÓTI, Miklós: A Ceremonial Crossbow Bolt Head from the Medieval Village of Orbágszentgyörgy. In: *Synergia I. A Kecskeméti Katona József Múzeum és a Kecskeméti Középkorász Műhely évkönyve*. Ed. by Pányá, István – Rácz, Bernát. Kecskemét 2026, 309–333.
- BOROVSKY 1909 BOROVSKY Samu: *Bács-Bodrog vármegye 1-2. kötet. Magyarország vármegyéi és városai*. Budapest 1909.
- CD = FEJÉR, Georgius: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tom. I–XI*. Pest 1829–1844.
- CSÁNKI 1894 CSÁNKI Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában II*. Budapest 1894.
- DÓKA 1994 DÓKA Klára: *Egyházlátogatási jegyzőkönyvek katalógusa I. Kálócrai főegyházmegye*. Budapest 1994.
- ENGEL 2001 ENGEL Pál: *Magyarország a középkor végén*. (CD-ROM) Budapest 2001.
- ÉDER 2022 ÉDER Katalin: *Mezővárosi plébániatemplomok középkori városmentes tájakon*. (Opitz Archaeologica 20.) Budapest 2022.
- F. ROMHÁNYI 2008 F. ROMHÁNYI Beatrix: *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*. Budapest 2008.
- F. ROMHÁNYI 2024 F. ROMHÁNYI Beatrix: Kultuszok, kulturális régiók és hospesek. Avagy: miről vallanak a 14. század elején összeírt plébániatemplomok patrocíniumai. In: *A tudománynak gazdag ágai... Tanulmányok Benkő Elek hetvenedik születésnapjára – Abundant Lines of the Science Itself... Studies in Honour of Elek Benkő on His Seventieth Birthday*. Szerk. Kovács Gyöngyi – Zatykó Csilla. Budapest 2024, 89–106.

- FEHÉRTÓI 2004
FODOR – MOLNÁR 2026
FÓTI 2023
FÓTI 2024
FÓTI 2025
FÓTI – PÁNYA 2022
FÓTI – PÁNYA 2026
GERVERS-MOLNÁR 1972
GUZSIK 1979
GYÖRFFY 1952
GYÖRFFY 1953
GYÖRFFY 1963
GYÖRFFY 1987
HARSÁNYI 1938
HAVERSATH – RATUSNY 2002 | HAVERSATH, Johann-Bernhard – RATUSNY, Armin: *Traditionelle Ortsgrundrissformen und neuere Dorfentwicklung. Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Dörfer und Städte. Band 50. Leipzig 2002, 50–53.*
HEGEDŰS 1983
HO IV.
FEHÉRTÓI Katalin: *Árpád-kori személynévtár*. Budapest 2004.
FODOR Pál – MOLNÁR Antal: Szerb ortodox monostorok Dél-Magyarországon az oszmán-török defterek tükrében (1554–1580). *Századok* 160. évf. (2026) 2. sz. 323–378.
FÓTI Miklós: *The Mufassal Tahrir Defteri of the Sanjak of Segedin (1578). Text and Index*. Budapest 2023.
FÓTI Miklós: The *Nahiye* of Morovit’ in the *Sancak* of Sirem According to the *Tahrir Defteri* of 1578. *Archivum Ottomanicum* 41 (2024) 143–170.
FÓTI Miklós: Népeségcsere és migráció Bács és Bodrog vármegyékben a 16. században. *Történelmi Szemle* 67. évf. (2025) 2. sz. 241–282.
FÓTI Miklós – PÁNYA István: *Bodrog vármegye településhálózatának rekonstrukciója a török defterek alapján. A zombori és a bajori nahiye települései 1578-ban*. Budapest–Kecskemét 2022.
FÓTI Miklós – PÁNYA István: *Bács vármegye településhálózatának rekonstrukciója a török defterek alapján: A bácsi és a titeli nahiye települései 1578-ban*. Budapest–Kecskemét 2026.
GERVERS-MOLNÁR Vera: *A középkori Magyarország rotundái*. Budapest 1972.
GUZSIK Tamás: Veszprém megye középkori templomépítészetének kutatási kérdései. In: *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 14. Veszprém 1979, 163–202.
GYÖRFFY György *A szávaszentdemeteri görög monostor XII. századi birtokösszeírása* (I. rész). *A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának közleményei*. 2 (1952) 3–4. sz. 325–362.
GYÖRFFY György: *A szávaszentdemeteri görög monostor XII. századi birtokösszeírása* (II. rész). *A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának közleményei*. 3 (1953) 1–2. sz. 69–104.
GYÖRFFY György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I.* Budapest 1963.
GYÖRFFY György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza II.* Budapest 1987.
HARSÁNYI András: *A Domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt*. Debrecen 1938.
HAVERSATH, Johann-Bernhard – RATUSNY, Armin: *Traditionelle Ortsgrundrissformen und neuere Dorfentwicklung. Nationalatlas Bundesrepublik Deutschland – Dörfer und Städte. Band 50. Leipzig 2002, 50–53.*
HEGEDŰS Antal: *Népélet és jogalkotás a középkori Újlakon*. Újvidék 1983.
NAGY Imre – PÁUR Iván – RÁTH Károly – VÉGHÉLY Dezső: *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius IV*. Győr 1867.

- HO VII. NAGY Imre – VÉGHELY Dezső: *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius*. VII. kötet. Budapest 1880.
- HO VIII. NAGY Imre: *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius VIII*. Budapest 1891.
- JOKEŠ 2016 JOKEŠ, Petr: Medieval South Moravian Patron Saints – A Survey. *Prace Historyczne* 143. (2016) 3. 481–499.
- K. NÉMETH 2003 K. NÉMETH András: Középkori patrocíniumok a pécsi püspökség tolnai és regölyi főesperességében. In: *A Koller József emlékkonferencia (Pécs, 2002. október 24–25.) válogatott előadásai*. Szerk. Font Márta – Vargha Dezső. (Tanulmányok Pécs történetéből 13.) Pécs 2003, 145–158.
- K. NÉMETH 2009 K. NÉMETH András: Egyházas helyek, patrocíniumok. In: *A pécsi egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. Fedeles Tamás – Sarbak Gábor – Sümegi József. Pécs 2009, 273–282.
- K. NÉMETH 2015 K. NÉMETH András: A középkori Tolna megye templomai. 2015.
- KAPOCS – KÖHEGYI 1980 KAPOCS Nándor – KÖHEGYI Mihály: *Szeremle középkori oklevelei a Zichy okmánytárban*. Baja 1980.
- KAPOCS – KÖHEGYI 1983 KAPOCS Nándor – KÖHEGYI Mihály: *Katymár és környékének középkori oklevelei a Zichy-okmánytárban*. Baja 1983.
- KATONA 2001 KATONA István: *A kalocsai érseki egyház története I*. Kalocsa 2001.
- KISS 1980 KISS Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Budapest 1980.
- KOSZTA 1995 KOSZTA László: *A Pécsi Káptalan kiadatlan oklevelei (1325–1339)* Baranyai történetírás. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, 1992/1995. Pécs 1995, 3–36.
- KRISTÓ 1978 KRISTÓ Gyula: Szentkirály. *Magyar Nyelv* 74 (1978) 475–479.
- KOVÁCS 1989-1990 KOVÁCS Béla: Magyarország középkori patrocíniumai. *Agria* 25–26. *Az Egri Múzeum Évkönyve - Annales Musei Agriensis*, 1989-1990. Eger 407–419.
- LUKCSICS 1931 LUKCSICS Pál: *XV. századi pápák oklevelei 1. kötet* – A Római Magyar Történeti Intézet kiadványai 1. (Olaszországi magyar oklevéltár). Budapest 1931.
- LUKCSICS 1938 LUKCSICS Pál: *XV. századi pápák oklevelei 2. kötet* – A Római Magyar Történeti Intézet kiadványai 1. (Olaszországi magyar oklevéltár). Budapest 1938.
- M. ARADI 2016 M. ARADI Csilla: *Somogy megye Árpád-kori és középkori egyházszerkezetének rekonstrukciója. Somogy megye középkori templomainak adattára*. Kaposvár 2016.
- MENDÖL 1963 MENDÖL Tibor: *Általános településföldrajz*. Budapest 1963.
- MESTERHÁZY 1970 MESTERHÁZY Károly: Adatok a bizánci kereszténység elterjedéséhez az Árpád-kori Magyarországon. In: *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve* 1968. Debrecen 1970, 145–181.
- MEZŐ 1996 MEZŐ András: *A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század)*. Budapest 1996.
- MEZŐ 2003 MEZŐ András: *Patrocíniumok a középkori Magyarországon*. Budapest 2003.

- MOLNÁR 2004 MOLNÁR Antal: *Tanulmányok az alföldi katolicizmus török kori történetéhez*. Budapest 2004.
- MOLNÁR 2007 MOLNÁR Antal: Kalocsai kövek Pakson. In: *Labor omnia vincit: Tanulmányok Tüskés Gábor 50. születésnapjára*. Szerk. Bretz Annamária – Csörsz-Rumen István – Hegedüs Béla. Budapest 2007, 11–14.
- MOZGA 2019 MOZGA Evelin: A Tihanyi összeírás szláv eredetű személyneveiről. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 14 (2019) 51–72.
- MonVatHun IPOLYI Arnold: *Rationes collectorum pontificorum in Hungaria. Pápai tizedszedők számadásai. 1281–1375.*, Mon. Vat. Hun. I/1. Budapest 1887.
- PÁNYA 2022 PÁNYA István: Hájszentlőrinc mezőváros topográfiája. *Belvedere Meridionale* XXXIV. évf. (2022) 3. sz. 162–181.
- PÁNYA 2024 PÁNYA István: Gondolatok a Duna–Tisza köze középkori településeinek morfológiájáról. *Településföldrajzi tanulmányok* XIII. évf. (2024) 1. sz. 162–181.
- PÁNYA 2026 PÁNYA István: Tizenöt év terepen. A 2011–2026 közötti településtörténeti kutatások áttekintése. In: *Synergia I. A Kecskeméti Katona József Múzeum és a Kecskeméti Középkorász Műhely évkönyve*. Szerk. Pánya István – Rácz Bernát. Kecskemét 2026, 17–128.
- PÁNYA et al. 2023 PÁNYA István – BUZÁS Gergely – BORBÁS Benjámin – RÁ CZ Bernát: A középkori Valfer templomának felszerelése. *Cumania* 30. Kecskemét 2023, 215–234.
- PÁNYA – RÁ CZ 2024 PÁNYA István – RÁ CZ Bernát: A Brave New World: Crisis and Transition in the Late Medieval Great Hungarian Plain as Witnessed by the Friary of Bátmonostora and its Patron Family. *Acta Mediaevalia. Series Nova* 1 (2024) 143–169.
- PÁNYA ET AL. 2026 PÁNYA István – RÁ CZ Bernát – BORBÁS Benjámin: Adatok a bátmonostori ágostonos kolostor középkori felszereléséhez. In: *Synergia I. A Kecskeméti Katona József Múzeum és a Kecskeméti Középkorász Műhely évkönyve*. Szerk. Pánya István – Rácz Bernát. Kecskemét 2026, 33–60.
- PÁNYA – ROSTA 2019 PÁNYA István – ROSTA Szabolcs: A Dunapataj – Szentkirályi palánkvár 2016-17. évi kutatásainak összefoglalása. *Castrum* (2019) 22. sz. 157–168.
- PÁNYA – ROSTA 2023 PÁNYA István – ROSTA Szabolcs: „Ecclesia cum duabus turribus...” - Egyháztópográfiai kutatások a Duna-Tisza közén. In: Lantos Andrea (szerk.): *A középkor kutatásának újabb eredményei Bács-Kiskun megyében (A 2022. december 1–2-én Kalocsán tartott konferencia közleményei)*. Kalocsa 2023, 209–238.
- PERGER 1994 PERGER Gyula: Képoszlopok a Kisalföldön. In: Cseri Miklós szerk.: *A Kisalföld népi építészete – A Győrött 1993. május 24–25-én megrendezett konferencia anyaga*. Szentendre–Győr 1994, 357–384.
- PESTI 1982 PESTI János (szerk.): *Baranya megye földrajzi nevei. II.* – Baranya monográfiai sorozat. Pécs 1982.

- PETROVICS 2011 PETROVICS István: Szent Eligius magyarországi és angliai tisztelete a középkorban. In: *A VIII. Numizmatika és a Társtudományok Konferencia. Szeged, 2009. október 7–9.* Szerk. Ujszászi Róbert – Nagy Ádám. Szeged 2011, 163–174.
- PFEIFFER 2014 PFEIFFER Attila: A zombori Szentháromság- és Szent István-templom története. *Tanulmányok, 2014/2.* Újvidék 2014.
- SCHRÖDER – SCHWARZ 1969 SCHRÖDER, Karl Heinz – SCHWARZ, Gabriele: *Die ländlichen Siedlungsformen in Mitteleuropa.* Bad Godesberg 1969.
- SZABÓ 1969 SZABÓ István: *A középkori magyar falu.* Budapest 1969.
- SZABADOS – ZSIDAI 2013 SZABADOS György – ZSIDAI Zsuzsanna: Írott történeti források. *Solti Aranykulcsos Füzetek 2.* Solt 2013.
- SZENTELEKY 1999 SZENTELEKY Kornél: *Új életformák felé. Egybegyűjtött tanulmányok, kritikák, cikkek: 1922–1930.* Újvidék 1999.
- SZÉKELY 2006 SZÉKELY Zoltán: Középkori képoszlopok Győrött. Győri Tanulmányok. 28/2006 Győr 2006, 29–35.
- SZILÁRDFY 2002 SZILÁRDFY Zoltán: Kozma-Damján napjára született. In: *Test, lélek, természet. Tanulmányok a népi orvoslás emlékeiből. Köszöntő kötet Grynaeus Tamás 70. születésnapjára.* Szerk. Barna Gábor – Kótyuk Erzsébet. Budapest–Szeged 2002, 24–29.
- TARI 2000 TARI Edit: *Pest megye középkori templomai.* (Studia Comitatus 27.) Szentendre 2000.
- THEINER 1859 THEINER, Augustin: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia: maximam partem nondum edita ex tabulariis vaticanis, 1. kötet.* Vatikán 1859.
- THOROCZKAY 2014a THOROCZKAY Gábor: A messziről jött királyné prépostsága, In: *Arca tabularii (Tanulmányok Solymosi László tiszteletére)* szerk. Bárány Attila — Dreska Gábor — Szovák Kornél. Budapest – Debrecen 2014, 321–335.
- THOROCZKAY 2014b THOROCZKAY Gábor: A Szent Bölcsesség egyháza. A titeli társaskáptalan története a kezdetektől a XIV. század közepéig. *Fons* 21 (2014) 331–350.
- TÓTH 2005 TÓTH István György: *Misszionáriusok levelei Magyarországról és Erdélyről (1572–1717). Litterae missionariorum de Hungaria et Transilvania (1572–1717).* III. Róma–Budapest 2005.
- TROGMAYER 1994 TROGMAYER Ottó: A magyarcsanádi kökereszt. In: *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1980/81–I.* Szeged 1984, 91–95.
- UDVARDY 1992 UDVARDY József: *A Kalocsai Főszékeskáptalan története a középkorban.* Budapest 1992.
- UHRIN 2018 UHRIN, Dorottya: *The Cult of Saint Dorothy in Medieval Hungary.* MA szakdolgozat. Budapest 2018.
- UHRIN 2020 UHRIN Dorottya: *A virgines capitales kultusza a középkori Magyarországon.* Doktori disszertáció. Budapest 2020.
- VARGA 1877 VARGA Ferenc: *Szeged város története.* Szeged 1877.
- VASS 1979 VASS Előd: A kalocsai náhije 1548. évi török adóösszeírása. In: *Cumania VI. Historia, Bács-Kiskun megyei múzeumok kö-*

- zleményei. Kecskemét 1979, 7–62.
- VIDA 1981 VIDA Mária: Szent Kozma és Damján magyarországi tiszteletének eredete és értelmezése (11–14. század). *Századok* 115 évf. (1981) 2. sz. 340–367.
- WEISZ 2010 WEISZ Boglárka: Vásárok a középkorban. *Századok* 144. évf. (2010) 6. sz. 1397–1454.
- WICKER 2008 WICKER Erika: *Rácok és vlahok a hódoltság kori Észak-Bácskában*. Kecskemét 2008.
- ZO *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo. I–XII*. Budapest 1871–1931.
- ZsO *Zsigmondkori oklevéltár. I–XV*. Budapest, 1951–2022.

